

Fratarski otok - povijest i etnografija pulske mikrodestinacije

Zovko, Barbara

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:976977>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za interdisciplinarnu, talijansku i kulturološku studiju

BARBARA ZOVKO

FRATARSKI OTOK - POVIJEST I ETNOGRAFIJA PULSKE MIKRODESTINACIJE

Diplomski rad

Pula, travanj 2017. godine.

**Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije**

BARBARA ZOVKO

FRATRASKI OTOK – POVIJEST I ETNOGRAFIJA PULSKE MIKRODESTINACIJE

Diplomski rad

**JMBAG: 0303016822, redoviti student
Studijski smjer: Kultura i turizam**

**Predmet: Etnografija industrije
Znanstveno područje: Humanističke znanosti
Znanstveno polje: Antropologija i etnologija
Znanstvena grana: Etnologija**

Mentor: doc. dr. sc. Andrea Matošević

Pula, travanj 2017. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Barbara Zovko, kandidat za magistra Kulture i turizma ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Barbara Zovko

U Puli, travanj 2017. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Barbara Zovko dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom FRATRASKI OTOK – POVIJEST I ETNOGRAFIJA PULSKE MIKRODESTINACIJE koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	4
2. OSNOVNA OBILJEŽJA PULSKE LUKE I NJEZINA POVIJEST	8
2.1. Povijesni razvoj pulske luke	8
2.2. Povijest Fratarskog otoka.....	11
2.3. Geografski položaj, smještaj i prostorni obuhvat Pule.....	12
2.4. Klimatska obilježja.....	12
3. POVIJEST KAMPIRANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ TE GLAVNA OBILJEŽJA KAMPIRANJA.....	14
3.1. Povijest kampiranja	14
3.2. Obilježja kampinga i usporedba s Fratarskim otokom.....	14
4. FRATARSKI OTOK	19
4.1. Upravljanje Fratarskim otokom	19
4.2. Sadržaji na otoku	22
4.4. Odnos uprave Fratarskog otoka i kampista.....	26
5. ORGANIZIRANE SKUPINE NA FRATARSKOM OTOKU	29
5.1. International Sea Scouts Centre "Island of Veruda".....	29
5.1.1. Izviđački boravak na Fratarskome otoku	32
5.2. Studenti Fakulteta za šport iz Ljubljane.....	34
5.3. Ronioci iz Češke	38
5.4. Dječji ljetni sportski kamp.....	40
6. LOKALNO STANOVNIŠTVO NA FRATARSKOM OTOKU	41
6.1. Fratarski otok sezonski kvart.....	42
6.1.1. S otoka na posao.....	47
6.1.2. Kamping oprema	49
6.1.3. Kuhanje i hrana na otoku.....	51
6.2. Negativne strane Fratarskog otoka	52
6.3. Zašto se vraćaju na Fratarski otok?	54
7. ZAKLJUČAK.....	56
8. LITERATURA	58
a) kazivači.....	58
b) knjige	58
c) članci	59
d) internetski izvori.....	59
SAŽETAK	61
ABSTRACT	61

1. UVOD

Grad Pula smješten je na jugozapadnoj obali Istre, ujedno i njeno industrijsko središte te najveći grad u regiji. Iako ima dugu povijest, može se reći da je tek sa dolaskom Austro-Ugarske Monarhije na ove prostore započeo suvremeni razvoj grada. Tada se u Puli istovremeno razvijaju industrija sa srodnim granama (obrt, rudarstvo, građevinarstvo) i turizam (uz ugostiteljstvo i trgovinu). Dvadeseto stoljeće bilo je obilježeno višestrukim promjenama vlasti, s jakim utjecajem na demografsku strukturu stanovništva poput dolazaka i odlaska pojedinih dijelova stanovništva i narodnosnih skupina, ponajviše nakon Prvog i Drugog svjetskog rata. Turizam se u Puli razvija od samih početaka suvremenog oblika putovanja, a današnja je turistička ponuda vrlo raznolika te pruža mogućnost za razvoj mnogih oblika turizma. Unatoč tome što je industrijski grad, Pula poput ostatka Istre razvija turizam. Jedan od glavnih čimbenika zbog kojih je Pula toliko godina privlačna turistima su njezine mnogobrojne plaže i razvedena obala te mnogi kulturni spomenici i manifestacije koji se organiziraju kroz cijelu godinu. Povoljna prometno-geografska obilježja Pule očituju se ponajprije u blizini i dobroj povezanosti s europskim zemljama (Slovenija, Italija, Austrija, Njemačka), ponajprije zahvaljujući zrakoplovnoj luci, ali i izgradnji Istarskog ipsilona koji doprinosi udobnosti i ubrzanju cestovnog prometa.

Grad Pula poznata je turistička destinacija Republike Hrvatske no malo se zna o tome što njezini građani rade tokom ljeta u vrhuncu turističke sezone. Da li oni ostaju u svojim domovima i svojim rutinama? Da li rade u turizmu? Smetaju li njima turisti? U tom smjeru zanimljivo je primijetiti da dio građana Pule svoje ljeto provodi na Fratarskom otoku koji je ujedno i kamp. On nije kamp sa četiri zvjezdice i svim luksuzima kojima obiluju suvremeni kampovi već ima samo ono najosnovnije za boravak u prirodi. Građani koji borave na tome otoku nimalo se ne žale na uvjete, već su vrlo zadovoljni upravo zbog toga i što je najbolje, vraćaju se na otok svako ljeto, a pojedinci to čine neprekidno već više od 30 godina. Zanimljivost Fratarskog otoka je da turistička noćenja čine manji dio ukupnih noćenja u cijeloj sezoni. Većina noćenja je ostvarena od strane lokalnog, Pulskog stanovništva. Lokalni stanovnici ne

mogu biti turisti zato što oni ne putuju izvan svog mjesta stanovanja. Za vrijeme boravka na Fratarskom otoku ne plaćaju turističku pristojbu, a poneki čak odlaze svakodnevno na posao. U mjesečnim izvještajima o dolascima i noćenjima turista na Fratarskom otoku nema posebne kategorije za lokalne stanovnike, oni spadaju u kategoriju *domaći turisti*. Smatram da bi trebalo razmotriti uvođenje nove kategorije *lokalci* ili *lokalni turisti* pošto oni imaju drugačije uvjete plaćanja boravka na Fratarskom otoku. Isto tako, bilo bi zanimljivo vidjeti koliki je postotak *lokalaca* u odnosu na *domaće turiste*.

Fratarski otok ostavio je vrlo duboki dojam na mene, autoricu ovog diplomskog rada, zbog dugogodišnjeg vraćanja na njega svakog ljeta. Roditelji su me prvi puta odveli na kampiranje tamo kada sam imala šest mjeseci i svake godine smo se vraćali. Moja ljeta kroz djetinjstvo obilježena su kampiranjem i kupanjem u Uvalici i na Kamenčićima, druženjem s prijateljima i igranjem pod borovima. Nakon preseljenja u Zagreb, ljeta na Fratarskom otoku su se nastavila, a s time i prijateljstva iz djetinjstva. Prvih 18 ljeta svog života provela sam na Otoku i osjećam se kao da je Otok uvelike utjecao na moje odrastanje, a vjerujem da bi se mnogi koji su imali priliku odrastati na Fratarskom otoku složili sa mnom. Iako sada više ne boravim na Otoku cijelo ljeto i dalje ga svake godine posjećujem i boravim na njemu. Prijateljstva iz djetinjstva još su uvijek tu i rado se u zimskim mjesecima prisjećamo naših druženja i otočkih avantura. Upravo iz tih sjećanja na ljeta na otoku pokrenula se i znatiželja koja je bila inspiracija za pisanje ove teme. Kao dijete nikada nisam promišljala zašto svake godine idemo na Fratarski otok, jednostavno sam znala da ću tamo živjeti preko ljeta i svake godine sam se tome radovala. Zanimljivo je razmišljati o tome kako se obitelji odlučuju na preseljenje preko ljeta, odabiru drugu lokaciju koja nikako nije luksuzna ali istovremeno za njih je. Svačiji pojam luksuza je drugačiji. Tako je za nas koji smo boravili na Otoku preko ljeta luksuz bila mogućnost otići u more kad god poželiš, luksuz je bilo ležanje u mreži i čitanje knjige, druženje, kreativnost koja dođe sama od sebe vjerojatno zbog viška vremena i dosade, ali isto tako luksuz je bio bijeg od gradske gužve i mnogobrojnih turista. Tema o Fratarskom otoku i o tome zašto se građani Pule svako ljeto vraćaju izabrana je iz znatiželje da saznam da li i drugi percipiraju taj Otok na isti način kao i ja.

Predmet istraživanja za ovaj diplomski rad je Fratarski otok i ljudi koji na njemu

borave već duži niz godina, ali i oni koji su tek otkrili njegove prednosti. Namjera rada je istražiti i spoznati što lokalno stanovništvo toliko privlači na Fratarski otok da mu se svake godine iznova vraćaju. Polazišna pitanja za pisanje ovog rada su: Zbog čega se oni odlučuju na boravak na Fratarskome otoku? Što ih potiče na preseljenje i koje su prednosti i nedostaci života na otoku? U kakvoj je vezi ta odluka sa normalnim svakodnevnim životom građana Pule preko godine te kako ona utječe na kvalitetu njihovog života?

Prilikom pisanja rada korištena je literatura, knjige i časopisi domaćih autora, podaci sa Internetskih stranica. Korištene su statistička metoda, deskriptivna metoda, metoda analize i intervju. Zbornik radova *Destinacije čežnje, lokacije samoće* najviše se sadržajem i temom približio temi ovog diplomskog rada pošto on daje uvid u kulturu i razvojne mogućnosti hrvatskih otoka. Osim zbornika korištena je i literatura autorice Valentine Gulin Zrnić, odnosno njezina knjiga *Kvartovska spika* koja objašnjava odnos stanovnika prema lokaciji na kojoj žive, a pošto neki stanovnici Pule svakog ljeta odlučuju živjeti na Fratarskome otoku jednom od „ljetnih kvartova grada Pule“ ova knjiga predstavlja vrijedan izvor informacija. Kako bi se došlo do odgovora na pitanja koja su misao vodilja ovog rada, tražili su se kazivači iz grada Pule i okolice koji borave preko ljeta na Fratarskome otoku. Nakon terenskog posjeta otoku i boravka na njemu tjedan dana tokom kolovoza 2016. godine obavljani su intervjui s 13 kazivača. Jedan grupni intervju obavljen je na Fratarskom otoku u kolovozu 2016. godine i u njemu je sudjelovalo 8 kazivača, a drugi su obavljani u Puli izvan sezone kampiranja. Svi intervjuirani žive, ili su živjeli, i rade u Puli te preko ljeta odlučuju boraviti na Fratarskom otoku. Također je intervjuirana osoba koja radi na Fratarskome otoku ali na njemu ne boravi redovito preko ljeta. Intervjuirani su i članovi odreda izviđača pomoraca "Uljanik" iz Pule te profesor s ljubljanskog fakulteta za šport koji na Fratarskome otoku provodi terensku nastavu iz vodenih sportova. Intervjui nisu vođeni po unaprijed utvrđenom obrascu već je kazivačima bila predstavljena tema ovog rada te su oni sami među sobom razgovarali o svojim dosadašnjim boravcima na otoku dok je istraživačica postavljala pod pitanja te na taj način diskretno usmjeravala razgovor.

Kako bi se bolje razumio razvoj Fratarskog otoka u okruženju pulske luke napisano je poglavlje koje daje povijesni pregled razvoja pulske luke te ujedno i

razvoja grada Pule i Fratarskog otoka. Također se opisuju i geografska i klimatska obilježja koja su vrlo važna za njezin razvoj. Sljedeće poglavlje predstavlja pregled kampiranja na području Republike Hrvatske te usporedbu kampiranja u ostatku Hrvatske s Fratarskim otokom. U četvrtom poglavlju ovog rada predstavlja se Fratarski otok i njegova povijest dok peto poglavlje predstavlja organizirane skupine koje već dugi niz godina borave na Fratarskome otoku. Šesto poglavlje predstavlja lokalno stanovništvo koje boravi na Fratarskome otoku i njihove motive dolazaka i kontinuiranog vraćanja.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA PULSKE LUKE I NJEZINA POVIJEST

Kako bi se bolje razumjela povijest Fratarskog otoka odnosno otoka Veruda, potrebno je razumjeti povijest luke u kojoj se on nalazi, a to je pulska luka.

2.1. Povijesni razvoj pulske luke

Povijest pulske luke seže u daleku prošlost, a primarni razlozi za osnivanje naselja bili su dobar strateški položaj, izvor pitke vode, zaljev okružen uzvisinama koje su ga dovoljno skrivale te istovremeno pružali pogled prema kopnenim i morskim putovima koji su vodili u luku.

Arheološki nalasci upućuju na to da je na području današnje Pule boravio čovjek 850.000 – 750.000 godine prije Krista (Dimitrijević, 1998). Prvi stočari naseljavaju sam južni dio Istre u neolitik, odnosno 9./6.000 – 4.000 god. pr. Kr. Tada dolazi do klimatskog zatopljenja s više godišnjih oborina. Zbog povlačenja ledenog pokrivača dolazi do dizanja razine mora i izranjanja istarskog poluotoka i kvarnerskih otoka i formiraju se duboki zaljevi zapadne obale Istre koje čovjek koristi u potrazi za hranom. Morska razina bila je niža od današnje od 18 do 13 metara, a tijekom srednjeg neolitika približno od 13 do 9 metara. S klimatskim promjenama dolazi do promjene vegetacije što je uvelike utjecalo na naseljavanje u mlađem kamenom dobu (Šegota, Filipčić, 1991). Premda su možda neki lokaliteti potopljeni, položaji danas poznatih neolitskih naselja govore o načinu života te mogućem iskorištavanju prirodnih resursa uokolo Pulskog zaljeva. Živjeli su u kućama napravljenim od šiblja premazanim blatom, a u naseljima su se izrađivale keramičke posude, kremene alatke i predmeti od životinjskih kosti (Zlatunić 2004).

Dolazak novog vala stanovništva označava početak prijelaznog razdoblja iz neolitika u metalno doba – eneolitik (3.500. – 2.200. god. pr. Kr.), s cijelim nizom promjena u gospodarskom, društvenom i religioznom pogledu. Tekovine stečene u eneolitiku nastavljaju se u drugom tisućljeću, za trajanja brončanog doba (2. tisućljeće pr. Kr.). Na čitavom teritoriju Istre, pa tako i na brežuljcima koji okružuju Pulski zaljev, počinju se graditi utvrđena naselja na uzvisinama s dobrom strateškim

karakteristikama – tzv. gradine ili kašteli. One će biti osnovni oblik naselja i tijekom željeznog doba (1. tisućljeće pr. Kr.), a njihovi graditelji, od 11. st. pr. Kr. nadalje, postaju etnički definirani Histri. Tijekom prapovijesti život u zaljevu pulske luka koncentrirao se na okolnim uzvisinama te centralnome brežuljku koji je imao sve elemente važne za život poput strateškog položaja, razvedenosti obale, šumskog pokrova i izvora pitke vode.

U 3. st. došlo je do krize unutar Rimskog Carstva, a Pula nije više imala ranijih autonomnih prava. Grad se više nije širio nego se nadopunjavao (Milić, 1998). Nakon pada Zapadnog Rimskog Carstva Pula je ostala urbano središte istarskog poluotoka (Marković, 2001: 361). Na naslijeđenoj antičkoj urbanoj strukturi kroz cijelo je srednjovjekovno razdoblje, posebice u 12. stoljeću, postupno izrastao prepoznatljiv srednjovjekovni gradski ambijent, koji se temeljio na razmjerno autonomnim komunalnim institucijama, a Pula je u potpunosti sačuvala svoju antičku osnovu. Godine 1331. je došla pod vlast Venecije u čijem je posjedu bila sve do propasti Mletačke Republike 1797. godine, od kada joj je slabila gospodarska i pomorska važnost, čemu su pridonijeli i česti ratovi i epidemije. Iako je na početku 19. stoljeća brojila samo 926 stanovnika i 204 građevine, Pula je uvijek funkcionirala kao gradski ustrojen prostor, sa svojim statutima i očuvanim komunalnim ustanovama (GUP Grada Pule, 1983). Propašću Mletačke republike Istra i Pula su došle pod austrijsku krunu. Od 1815. godine prekretničko značenje za razvoj grada imao je izbor pulskog zaljeva za izgradnju ratne luke. Kada je 1856. godine otvoren Arsenal, tj. glavna baza austrijske ratne mornarice, započeo je suvremeni razvoj grada i cijele južne Istre, a Pula se do 1866. godine razvila u glavno vojno-pomorsko središte Monarhije. Brodogradilište Uljanik osnovano je 1856. godine, u pomno odabranom pulskom zaljevu, kao brodogradilište ratne mornarice Austro-Ugarske. Temeljac za gradnju položila je carica Elizabeta 9. prosinca, te se taj datum proslavlja kao dan brodogradilišta, jednog od najstarijih danas u svijetu¹. Najveći gospodarski, osobito trgovački napredak, doživjela je nakon što je 1876. godine povezana željeznicom s prugom Beč – Trst (Marković, 2008). Do kraja 19. stoljeća Pula se razvijala na temelju parcijalnih planova, objedinjenih Pravilnikom o građenju, koji je vrijedio za cijeli teritorij grada i predgrađa, te je uvijek bio pod strogim nadzorom vojne građevne uprave i to posebice zbog određenih zona zabrane gradnje u okružju vojnih

¹ <https://www.uljanik.hr/hr/> , preuzeto 16.3.2017.

građevina i sklopova. Godine 1899. izrađen je Generalni regulacijski plan grada Pule (GUP grada Pule, 2008). U tom razdoblju Pula se nije izgrađivala uz zaljev, već se širila i prema zaobalju na istok i jug. Dvadeseto je stoljeće u Puli bilo stoljeće višestrukih promjena vlasti. U međuratnom razdoblju Pula je došla pod talijansku upravu, te je još jednom uslijedila stagnacija, odnosno, nije došlo do novog širenja grada. Krajem 30-ih godina 20. stoljeća izrađen je novi Generalni plan i Detaljni plan centra grada, po kojem se predviđalo rušenje vrijednog graditeljskog naslijeđa (GUP grada Pule, 2008). Nakon ratnih razaranja (1944./45.) u Puli, umjesto obnove, došlo je do rušenja oštećenog graditeljskog naslijeđa. No, u drugoj polovini 20. stoljeća Pula se ponovno razvija te ostaje najveći istarski grad, značajan zbog dvije glavne gospodarske djelatnosti: industrije, na čelu s brodogradnjom, i turizmom (GUP grada Pule, 2008). Sredinom 60-ih godina 20. stoljeća izrađen je prvi Generalni urbanistički plan Grada Pule. U dugačkom razdoblju kontinuiranog rada pulsko je brodogradilište prošlo kroz različita razdoblja razvoja. Za vrijeme talijanske vladavine bavi se popravcima, dokovanjem i rezanjem starih brodova. Nakon pada Italije, za vrijeme 2. svjetskog rata, brodogradilište je njemačka pomorska baza. Od 1947. godine obnavlja se u sklopu Jugoslavije. Nastavlja s dokovanjem, rekonstrukcijama i popravcima brodova, a prva novogradnja isporučena je 1951. Pod svojim okriljem razvija strojogradnju, elektroproizvodnju i druge proizvodnje.

Posljednja dva desetljeća u gradskom tkivu Pule zbivaju se velike promjene. Najznačajnija od njih je proces demilitarizacije grada čime se otvara niz mogućnosti u daljnjem urbano-geografskom razvoju. Važno je istaknuti i proces deindustrijalizacije, premda industrija ostaje vodeća gospodarska grana, te sve snažnijeg razvoja turizma u Puli čime se ona polako transformira iz vojnog u turistički ili točnije vojno-industrijskog u industrijsko-turistički grad. U Republici Hrvatskoj, od 1990. godine, postaje dioničko društvo, preživljava krizne godine napada na Hrvatsku, nastavlja s brodograđevnom proizvodnjom različitih i specijalnih brodova, a u drugoj polovici 1998. ulazi u razdoblje velike tehnološke obnove. Od 1947. do polovice 2000. Uljanik isporučuje 201 brod, s ukupno više od 6 milijuna DWT, kupcima sa svih kontinenata².

² <https://www.uljanik.hr/hr/> , preuzeto 16.3.2017.

2.2. Povijest Fratarskog otoka

Iako je Fratarski otok vrlo blizak stanovnicima Pule njegova povijest nije istražena. Službena literatura o otoku ne postoji, a u ostalim bliskim literaturama on se samo rijetko spominje. Na otoku Veruda pronađeno je brončano dobnog naselje (Historica, <http://historica.com/hr/istra/blue/pjescana-uvala/> preuzeto 29.3.2017). Također postoje zabilješke o postojanju rimske vile na Otoku no nitko nije detaljnije istražio to nalazište. Ostaci te vile na otoku danas se ne mogu naći, no može se pretpostaviti da se nalazila na mjestu današnje malene crkvice, odnosno samostana sv. Marije. Pored te iste crkvice danas se nalaze i ruševni ostaci samostana. U 18. stoljeću na Fratarskom otoku nalazila se nadzorna točka koja je bila osnovana 1690. godine odlukom Senata Mletačke Republike. Upravo ta nadzorna točka imala je važnu ulogu na plovidbenom putu prema istarskim lukama i Veneciji (Bertoša, 2009.). Zalaganjem pulskog biskupa Cornelia Sozomena izgrađen je franjevački samostan sv. Marije sa vodospremom i grobljem. Iz Sozomenovog dopisa sv. Stolici doznaje se da je samostan izgrađen milodarom pobožnih vjernika te da je u odličnome stanju (Bertoša, 2001.). U to vrijeme uz obalu nalazila se sanitarna kućica uz koju su morale pristajati lađe u dolasku, te su njihovi patruni morali pokazati dokumente kako bi mogli nastaviti svoj daljnji put prema Puli i ostalim zapadno istarskim lukama. Osim redovnika (gvardijana) koji je bio zadužen za pregledavanje dokumenata i propusnica, na otoku su boravila još dva redovnika, dva laika i jedan sluga. 1806. godine, dolaskom Napoleonove vladavine samostan je zatvoren te više nitko nije boravio na otoku. U doba Austro-Ugarske Monarhije na otoku je sagrađen bunker koji je služio za obranu glavne Austro-Ugarske luke u vrijeme I. svjetskog rata, Pule. Nakon I. svjetskog rata Franjevci se vraćaju u Pulu, ali ne i na Fratarski otok. Tada otok koriste lokalni stanovnici koji su tamo dovođili domaće životinje na ispašu, a kasnije i oni koji su dolazili na kampiranje tokom ljeta.

2.3. Geografski položaj, smještaj i prostorni obuhvat Pule

Pula je smještena na jugozapadnom dijelu istarskog poluotoka. Razvila se na vrlo povoljnom položaju unutar dobro zaštićenog zaljeva i to na nizu brežuljaka koji okružuju zaljev, te svojom visinom strateški dominiraju okolnim prostorom. Upravno, područje Grada Pule zauzima površinu od 4 181 ha na kopnu, te 1 307ha na moru (GUP Grada Pule, 2010). Granice gradskog područja te administrativnog područja Pule se većim dijelom poklapaju. Na području Pule osnovano je 16 mjesnih odbora: Stari Grad, Kaštanjer, Monte Zaro, Sv. Polikarp, Veruda, Stoja, Nova Veruda, Šijana, Štinjan, Veli Vrh, Busoler, Valdebek, Arena, Vidikovac, Gregovica i Monvidal. Grad Pula ima značajan prometno-geografski položaj. Prema sjeveru i zapadu je povezan sa Slovenijom i Italijom željeznicom i cestama, a preko njih i sa ostalim europskim zemljama. Okosnicu prometne mreže čine željeznička pruga Pula – Buzet i državna cesta D21 – Istarski ipsilon. S ostalim dijelovima Hrvatske Pula je također povezana državnom cestom D21, ali nedostaje izravna željeznička veza. Isti željeznički i cestovni prometni pravci čine okosnicu prometnih veza Pule i s ostalim dijelovima Istarske županije. Osim željeznicom i cestama Pula je povezana i pomorskim prometnim vezama s Italijom i sa zadarskom regijom, ali veze prometuju samo u ljetnim mjesecima. Zračni promet se odvija preko Zračne luke „Pula“ koja se nalazi u susjednoj općini Ližnjan, a udaljena je od grada oko 6 km.

2.4. Klimatska obilježja

U Puli prevladava sredozemna klima, odnosno Csa klima po Köppenovoj klimatskoj klasifikaciji, blagih zima i toplih i suhih ljeta s prosječnom insolacijom 2383,7 sati godišnje, uz prosječnu godišnju temperaturu zraka od 14,4 °C (od prosječnih 5,9 °C u veljači do 24,5°C u srpnju) i temperaturnom oscilacijom mora od prosječnih 8,8 °C u ožujku do 22,4 °C u srpnju. Prosječna godišnja količina oborina u 2016. godini iznosi 1033,2 mm (DHMZ). Klimatske prilike Pule uvjetovane su geografskim smještajem i reljefnom strukturom. Neposredna blizina i prevlast mora uz nizak reljef izravno se odražavaju na klimatske osobitosti pulskog područja, kao što su blage zime i topla ljeta (Ričanović i dr., 1975.). Pulski je zaljev idealna prirodna luka, ne samo zbog svoje uvučenosti duboko u kopno, već i zbog činjenice da je

zaštićen od svih vjetrova, a posebice bure. Najučestaliji vjetrovi na području Pule su bura (NE) u zimskim i jesenskim mjesecima i jugo (SE) u proljeće. Učestalošću se ističu i vjetrovi iz smjera istoka: grego levante (ENE), jugo levante (ESE) i levant (E). Najmanje zastupljeni vjetrovi su tramontana (N), oštro (S) i pulenat (W). U ljetnim mjesecima najučestaliji vjetar je maestral (NW) koji na kopno s mora donosi ugodno osvježanje, a u večernjim satima kada se kopno hladi brže odmora javlja se strujanje s kopna na more, odnosno burin.

3. POVIJEST KAMPIRANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ TE GLAVNA OBILJEŽJA KAMPIRANJA

3.1. Povijest kampiranja

Kampirati se moglo na području Hrvatske još i prije II svjetskog rata i to na otocima Rabu i Krku, no značajniji razvoj kamping turizma počinje 60-ih godina. Tada su zabilježeni prvi značajniji pomaci u broju noćenja stranih turista iz Češke i Njemačke koji su boravili u tadašnjih 18 kampova. Rastom potražnje počinju se graditi i brojni drugi kampovi, a prilikom gradnje nije se obaziralo na kvalitetu te europske standarde koji su se u to vrijeme nudili u Austriji, Italiji i Francuskoj, te su zbog toga kampovi na području RH imali niske ocjene u kvaliteti.

Upravo u to vrijeme kamping turizam doživljavao je svoj procvat te je zauzeo čak drugo mjesto po pružanju smještaja, odmah iza privatnog smještaja te ispred smještaja u hotelima jer je bilo lakše otvoriti kamp nego sagraditi čvrsti smještajni objekt. Kampovi su bili otvarani na atraktivnim lokacijama, nisu imali visoke troškove poslovanja jer su bili otvoreni samo par mjeseci u godini. Imali su vrlo malo zaposlenih ali su imali mogućnost smjestiti puno ljudi. Hrvatski kamping turizam u svojim početcima privlačio je strane turiste no ubrzo su i domaći turisti pokazali interes.

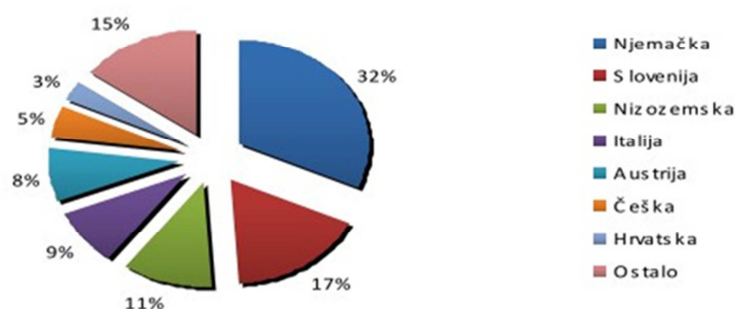
3.2. Obilježja kampinga i usporedba s Fratarskim otokom

Fratarski otok teško se može uspoređivati s ostalim kampovima u Hrvatskoj, no bitno je znati glavna obilježja kamping turizma kako bi se bolje razumjela njegova posebnost. Specifičnost kampa na otoku Verudi je u tome što se većina noćenja na njemu ostvaruje od strane lokalnog stanovništva odnosno građana Pule. Kamp je minimalno opremljen. Sanitarni čvorovi nemaju grijane tuševe ali imaju rasvjetu za koja je provedena iz agregata koji je upaljen tokom dana. Taj isti agregat služi za rad šanka i recepcije koji se nalaze na samome početku otoka. Cijena za lokalno stanovništvo, iz Pule, je jeftinija od cijene za strance i ostale stanovnike Hrvatske.

Kampiranje je životni stil. Biti kampist znači biti slobodan, biti ekološki svjestan, boraviti u prirodi, družiti se s ljudima, biti pokretan i aktivan, stalno istraživati i otkrivati nešto novo, ali pod uvjetom da se to ostvari bez odricanja od uobičajenih stečevina suvremenog visokorazvijenog društva (Hendija 2006, 65). Iako su uvjeti kampiranja na Fratarskom otoku minimalni, odnosno podliježu kategorizaciji od dvije zvjezdice, oni pružaju svima koji se odluče boraviti na njemu da borave u prirodnome okruženju, da budu slobodni i da mogu istraživati, družiti se s ljudima i biti aktivni. Uvjeti koje Fratarski otok pruža svojim kampistima ne podudaraju se sa stečevinama suvremenog visokorazvijenog društva, ali omogućavaju dovoljno. Svakako kampiranje na Fratarskom otoku podsjeća više na tradicionalno kampiranje koje je bilo prisutno od 1950. do 1990. godine u odnosu na suvremeno kampiranje koje je započelo 1991. godine (Hendija, 2006, 70). Tradicionalno kampiranje predstavlja jeftini način provođenja odmora, jeftinu opremu, boravak u šatoru ili kamp prikolici, a sva potrebna oprema kupuje se kod kuće i donosi sa sobom na mjesto kampiranja. Specifičnost za tradicionalno kampiranje je naglašena socijalna dimenzija, odnosno puno međusobnog druženja s drugim kampistima, a najčešće u tradicionalnome kampiranju sudjeluju obitelji s djecom, skupine prijatelja i mladi, a svima im je zajedničko to da nisu visokog materijalnog statusa. Sve što je iznad navedeno može se prepoznati u kampistima koji borave na Fratarskom otoku. U odnosu na tradicionalni kamping, suvremeni kamping predstavlja skup način provođenja odmora i predstavlja hotelsku industriju na otvorenom, najčešće se na taj oblik odlučuju parovi srednje godišnje dobi koji su višeg imovinskog statusa, a druženje s ostalim kampistima je poželjno ali uz poštivanje privatnosti (Hendija, 2006, 70).

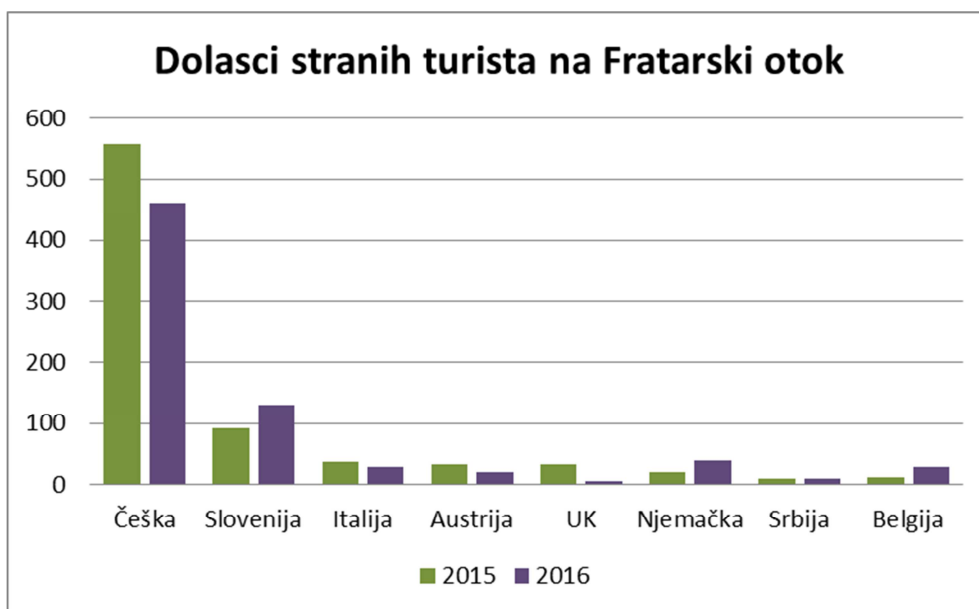
U RH su najzastupljeniji mali kampovi. Najveći broj malih kampova nalazi se u Istri, dok na Kvarneru prevladavaju kampovi srednje veličine i smješteni su na otocima te su dobro povezani s kopnom. Na području Dalmacije najzastupljeniji su mali i mini kampovi u privatnome vlasništvu. Mali kampovi su kampovi kapaciteta do 300 osoba, kampovi srednje veličine su kampovi kapaciteta do 1500 osoba, a veliki kampovi su oni koji mogu primiti više od 1500 osoba (Hrvatska gospodarska komora, www.hgk.hr). Fratarski otok ima kapacitet 1434 osobe odnosno 478 parcela što ga

čini srednje velikim kampom³. Većina kampova u RH smještena je na moru. Jedno od glavnih obilježja kamping turizma u Hrvatskoj je stalni rast kampinga te stalni rast prihoda od kampinga (Cevličić Bonifačić, 2012, 34.) . Udio domaćih kamping turista u hrvatskim kampovima još uvijek nije tako izražen, osim u kampu na Fratarskome otoku gdje je većina gostiju iz grada Pule i njezine okolice. Od stranih turista kampove najviše posjećuju gosti iz Njemačke, Slovenije i Nizozemske dok je na Fratarskome otoku najviše stranih gostiju iz Češke i Slovenije.

Grafikon 1: Zastupljenost kamping turista u Hrvatskoj prema zemljama

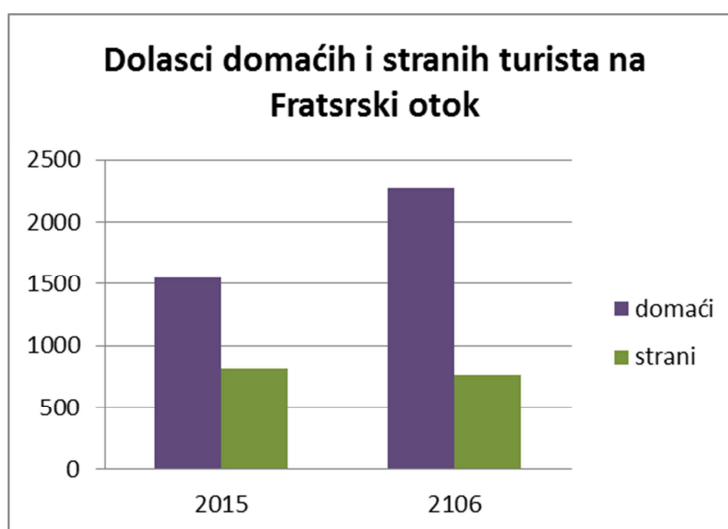
Izvor: <http://www.hgk.hr/mali-kampovi-mogućnosti-razvoja-na-kontinentu-2012.pdf>

Grafikon 2: Zastupljenost kamping turista na Fratarskome otoku

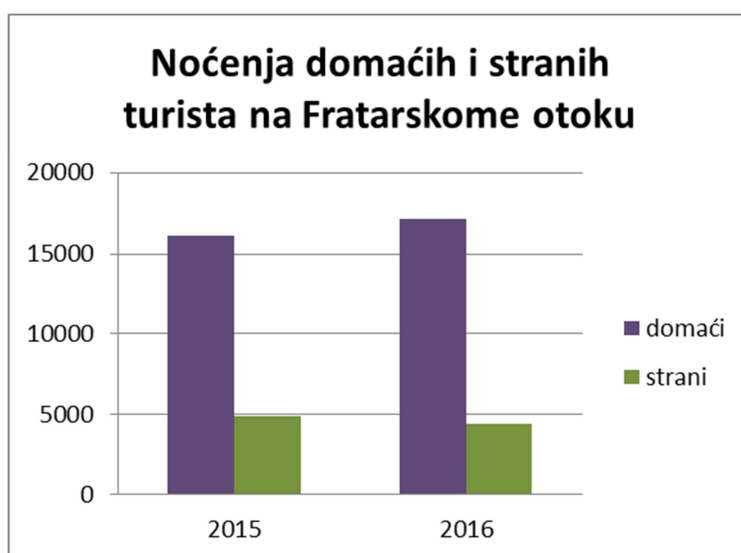
Izvor: mjesečni izvještaji o dolascima i noćenjima turista, otok Veruda za 2015. i 2106. godinu

³ mjesečni izvještaj izvještaj o dolascima i noćenjima turista, otok Veruda, Frataski d.o.o.

Grafikon 3: odnos dolazaka stranih i domaćih turista

Izvor: mjesečni izvještaji o dolascima i noćenjima turista, otok Veruda za 2015. i 2106. godinu

Grafikon 4: odnos noćenja domaćih i stranih turista

Izvor: mjesečni izvještaji o dolascima i noćenjima turista, otok Veruda za 2015. i 2106. godinu

Glavni nedostatak kamping turizma je njegov sezonski karakter, odnosno prosječna popunjenost na nivou Hrvatske koja iznosi samo 61 dan, a cilj koji bi trebalo dostignuti je 80 dana. Fratarski otok otvoren je od sredine lipnja do početka rujna, odnosno do održavanja Green Volley odbojkaškog natjecanja koje se obično održava prvi vikend u rujnu, a iz toga je vidljivo kako je on već dostigao željeni cilj od 80 dana. Unatoč tome zaljubljenici u otok na njega dolaze i postavljaju svoje logore i ranije u lipnju, ponekad već i u svibnju te ostaju i u rujnu nakon zatvaranja recepcije.

"Obično postavljamo logor krajem šestog mjeseca najkasnije, nekad i početkom, ovisi kakvo je vrijeme najavljeno." (D. K.)

Iako je trend da se sezona produži i da su kampovi duže otvoreni za to ostvariti treba imati i određene uvjete poput grijanih toaletnih čvorova i struje na parcelama ili postojanje mobilnih kućica koje bi turisti mogli iznajmiti. Takav smjer razvoja, ovo je istraživanje pokazalo, ipak će zaobići kamp na Fratarskom otoku. Unatoč tome što se kategorizacija kampa neće mijenjati, što znači da će uvjeti ostati isti, zaljubljenici u otok i dalje će svako proljeće iščekivati toplije dane kako bi što prije mogli postaviti svoj logor. Uprava otoka s time nema problem, čak štoviše, pojedinci koji ranije postavljaju svoje logore dobro došli su. Neki od njih imaju dogovor s Upravom otoka da opremu za kampiranje čuvaju na Fratarskom otoku do početka sljedeće sezone. Kazivač M. I., zaposlenik Fratarski d.o.o. napominje kako je kamp na Fratarskom otoku za svakoga ali ponajviše za lokalno stanovništvo koje se svake godine vraća te da pristup otoku nikome nije zabranjen dok god se taj netko odnosi s poštovanjem prema otoku i svima na njemu.

Kako bi imali bolji uvid u to koliko lokalnih stanovnika iz Pule svake godine boravi na Fratarskom otoku predlaže se uvođenje kategorije praćenja dolazaka turista u kamp. Do sada se pratila samo statistika dolazaka i noćenja domaćih i stranih turista, a pošto je kamp na Fratarskom otoku izrazito posjećen od strane *Puležana* bilo bi dobro uvesti kategoriju *lokalci*.

4. FRATARSKI OTOK

Fratarski otok ili službenog naziva otok Veruda omiljeno je kupalište i izletište mnogih *Puležana*⁴. No osim što je omiljeno kupalište i izletište on je ujedno i omiljeni kamp. Mnogi *Puležani* na njemu borave cijelo ljeto i odabiru ga za svoje ljetno boravište odnosno zamjenu za stan ili kuću u gradu. Oni koji se odluče na duži boravak u kampu s otoka svakodnevno odlaze na posao i obavljaju sve svoje uobičajene obaveze kao i u ostatku godine. Jednino što je drugačije je da na posao kreću i s posla se vraćaju barkom. Bez obzira na njegovu blizinu kopnu Fratarski otok djeluje pomalo robinzonski.

4.1. Upravljanje Fratarskim otokom

Fratarskim otokom upravlja trgovačko društvo Fratarski d.o.o. od 6. svibnja 2014. godine. Fratarski d.o.o. tog dana dobio je na upravljanje otok Verudu sa pripadajućim objektima i nekretninama na vrijeme od deset godina bez naknade⁵. Izuzetak te odluke je jedna katastarska čestica koja obima otok jer je u zemljišnim knjigama upisana kao pomorsko dobro, te je zbog toga podvrgnuta posebnom režimu. Društvo Fratarski d.o.o. je u većinskom vlasništvu Grada Pule i Luke Pula d.o.o., te nije osnovano u komercijalne svrhe, nego isključivo kako bi Fratarski otok, tradicionalno ljetovalište Puljana, i dalje bio dostupan građanima uz prihvatljive cijene⁶. Prethodno koncesiji koju još uvijek ima trgovačko društvo Fratarski d.o.o. Fratarskim otokom upravljao je Uljanik Standard d.o.o. od travnja 2011. godine⁷.

Osim svakodnevnih poslova u kampu na Fratarskome otoku, od 2014. godine organiziraju se i razna kulturno sportska događanja pod nazivom *Ljeto na Fratarskom*. Taj bogati zabavni program organiziraju Fratarski d.o.o. i Društvo sportske rekreacije (DRS) Uljanik, a sve uz podršku Grada Pule. Od 2014. godine

⁴ Iako je pravilno reći Puljani kada se misli na građane grada Pule i njezine okolice, za potrebe ovog diplomskog rada autorica je odlučila koristiti termin Puležani koji je u razgovornom jeziku građana Pule, ali i kazivača, češće upotrebljavan.

⁵ Prijedlog odluke o davanju na korištenje otoka Veruda društvu Fratarski d.o.o.

⁶ Fratarski d.o.o. izvještaj o poslovanju za 2015. godinu.

⁷ Odluka o davanju korištenja otoka Veruda društvu Fratarski d.o.o.

bila su organizirana tri koncerta te tri sportska događaja po sezoni.

Novitet za ljetnu sezonu 2016. godine bio je i trodnevni filmski program *Film na šugamanu* koji je bio organiziran u suradnji sa javnom ustanovom Pula Film Festival. Trajao je od 21. do 23. lipnja od 21.30 sati, a prikazivala su se tri filma prikladna za sve uzraste. Prvog dana manifestacije *Film na šugamanu* prikazana je romantična komedija *Iznenadjenje*. Drugog dana prikazana je još jedna romantična komedija *Mr. Right*, a zadnjeg dana prikazana je akcijsko – avanturistička komedija *Mali Genijalac*. Za sve te dane bila je organizirana izvanredna besplatna vožnja brodom u 21 sat s Bunarine⁸ te u ponoć s Fratraskog otoka. Filmovi su počinjali u 21 sat i 30 minuta, a prikazivali su se iznad plaže Kamenčići odnosno pored šanka. Kazivač M. I., koji je ujedno i organizator manifestacije *Ljeto na Fratarskom*, objašnjava kako se ista održava se vikendima u poslijepodnevnim satima.

"Pokrenuli smo tu manifestaciju 2014. godine kako bismo unijeli dodatne sadržaje u kamp i kako bismo zabavili ljude na otoku. Cilj nam je bio da se svi opuste i zabave, te da ljudi iz Pule koji dolaze samo na kupanje ostanu i do navečer. Odlučili smo se za tri termina kroz sedmi i osmi mjesec i to nam se čini dovoljno. Ljeto na Fratarskom su dakle tri večeri kada organiziramo muziku i druženje, ponekad i neku promociju pića na Šanku." (M.I.)

Slika 2. prikazuje program manifestacije *Ljeto na Fratarskom* iz 2014, 2015. i 2016. godine. Manifestacija *Ljeto na Fratarskom* održava se već tri godine i vrlo je dobro prihvaćena među posjetiteljima Fratraskog otoka. Iako bi se činilo da će se posjetitelji kampa žaliti na organizirane sadržaje jer upravo od njih bježe iz grada, oni su sretni što se nešto organizira i događa na otoku što ujedno i razbija rutinu.

"Prije smo uvijek bili na otoku preko ljeta, a svi sadržaji su u gradu, ali sada i mi imamo sadržaje i baš dobro dođu. Inače ako si htio izaći van morao si ići na kopno, pa spavati doma...a na otoku je ipak ljepše. Jedino ako je bio baš neki dobar koncert, onda sam išla." (M. K.)

⁸ Bunarina je sportsko-rekreativna lučica u Puli, a nalazi se uz turističko naselje Verudela.

Slika 1: Film na šugamanu 2016. godine.

Izvor: <http://www.pula.hr/repozitorij-novosti/prikaz-novosti/article/veliki-odaziv-publike-na-filmskom-programu-film-na-sugamanu/>

Slika 2: Programi manifestacije Ljeto na Fratarskom za 2014., 2015. i 2016. godinu

Izvor: <http://www.pula.hr/repozitorij-novosti/prikaz-novosti/article/zabavite-se-uz-bogato-ljeto-na-fratarskom/>

4.2. Sadržaji na otoku

Fratarski otok pomalo je robinzonski zbog nedostatka tople vode i električne energije, no on i dalje nudi dovoljno sadržaja za, barem donekle ugodan boravak na njemu. Osim sadržaja koji su obavezni za poslovanje kampa poput recepcije i sanitarnih čvorova, na otoku se također nalazi i buffet odnosno šank (slika 3) koji osim ponude pića i grickalica te jela s roštilja nudi mogućnost naručivanja kruha te kupovinu nekih osnovnih namirnica. Šank i recepcija smješteni su na samome "početku" kampa i vidljivi su s mola gdje pristaje brod s Bunarine te na kojem se nalaze vezovi za sve one koji svojim barkama odluče doći na Fratarski otok. Šank i recepcija nisu čvrste građevine nego su napravljeni od kontejnera. Već taj čin da se na otoku ne grade nove građevine nego se postavljaju one koje su montažne ukazuje na to koliko je važno očuvanje Fratarskog otoka. U blizini šanka i recepcije nalazi se jedan sanitarni čvor te natkriveni agregat koji služi isključivo za potrebe šanka, recepcije te za rasvjetu sanitarnih čvorova na otoku. Agregat se pali svako jutro u 8 sati i ostaje upaljen do 23 sata navečer.

Slika 3: Buffet
Izvor: autorica

Buffet i prostor oko njega ujedno je mjesto održavanja manifestacije *Ljeto na Fratarskom* ali i mjesto okupljanja stalnih gostiju i posjetitelja jer je to jedino mjesto na Otoku sa hladnim pivom. Osim hladnog piva na šanku je moguće naručiti kruh koji

se dovozi svako jutro na Otok prije otvaranja šanka, te se mogu kupiti ostale osnovne potrepštine poput toaletnog papira i sapuna, ali i razne grickalice te osvježavajuća pića i kavu. Na recepciji kampa moguće je ostaviti mobilni telefon na punjenje po cijeni od 5 kn te iznajmiti opremu za stolni tenis. Kazivači se sjećaju i vremena kada su se mogle iznajmiti pedaline i sandoline.

"Sjećam da je dolje kod šanka osim stolnog tenisa bila i viseća kuglana⁹ i sandoline, baš mi je žao što sad kajake nemaju, ja bih ga prva iznajmila. Puno smo iznajmljivali te sandoline, redovno smo išli u Banjole¹⁰ u špežu." (D. V.)

Upravo pomoću sandolina i pedalina ponekad su znali otići i do obližnjeg kampa Indije u Banjolama kako bi obavili kupovinu jer su na taj način izbjegavali gradsku gužvu.

Na samome otoku nalazi se pet sanitarnih čvorova koji su opremljeni i tuševima te prostorom za pranje suđa, a pored njih smještene su kante za smeće. Sanitarni čvorovi čiste se svakodnevno u jutarnjim satima, a smeće se odvozi dva puta tjedno.

Najvažniji sadržaj na otoku su njegove plaže. Prilikom intervjua kazivači su koristili razna imena za određene dijelove obale Fratarskog otoka, najpoznatija svima je Uvalica (slika 4).

"Uvalica mi je definitivno najdraža, a i ona nam je najbliža od šatora, ali Velika stijena je super za skokove u more. Tamo idem kada želim doći brzo do splava ili malo na Špagu." (D.K.)

U njezinoj blizini svake godine uprava otoka postavlja i splav za kupaće. Neki od stalnih gostiju vole svoje vrijeme na otoku kratiti izradom sadržaja, a zadnjih godina najpopularnija je špaga na Velikoj stijeni (slika 5) koju svake godine postavljaju i skidaju neki od kazivača. Napominju da je na Fratarskome otoku atmosfera uvijek opuštena te da to vrlo često ljude potiče na kreativnost.

"Da, uvijek smo nešto smišljali i svake godine je bio neki novi projekt koji je uvijek uključivao puno ljudi i svi bi se skupili i pomogli. Ona velika ljuljačka na putu je svima bila zabavna, šteta da je grana puknula. Sad već par

⁹ Viseća kuglana je igra, a sastoji se od 9 drvenih čunjeva i kugle koja je špagom zavezana na stup. Cilj igre je kuglom koja je zavezana pogoditi sve, ili što više, čunjeva.

¹⁰ Banjole su ribarsko selo smješteno na malom poluotoku s prirodno zaštićenom lukom idealno za zaljubljenike mora, plovidbe i ribarenja, a nalaze se zapadno od Fratarskog otoka.

godina stavljamo špagu na Velikoj stijeni, ali uvijek imam neke nove ideje samo ih se treba uhvatit." (D.K.)

Prijašnjih godina vrlo popularne su bile velike ljujačke, slackline¹¹ između stabala i slično.

Slika 4: Plaže na Fratarskome otoku
Izvor: izradila autorica

¹¹ Slacklining je trening dinamičke ravnoteže. Pojam slackline proizlazi iz engleskog jezika, sastavljen je iz dvije riječi „slack“ što znači „nenapet ili labav“ i „line“ što znači „linija, crta ili konopac“. Za aktivnost slacklininga koristi se nategnuta traka ili slackline koja je učvršćena između dva hvatišta, širine od 2,5 do 5 cm, dužine 6-20 m, a cilj je prehodati traku bez pada. (<http://www.hrks.hr/> , preuzeto 16.3.2017.)

Slika 5: Popularna špaga i splav na Velikoj stijeni
Izvor: R.P. 2013.

Osim prirodnih plaža na otoku se nalaze i sportski tereni koji su slobodni za korištenje svim posjetiteljima otoka i stalnim gostima. Iza crkvice se nalaze dva odbojkaška terena. U samome središtu otoka nalazi se nogometni teren, u njegovoj blizini nalazi se teren za badminton kojega su prije mnogo godina napravili kampisti. Iza recepcije i buffeta smješteni su tereni za stolni tenis koji su također slobodni za korištenje. Oni koji nemaju opremu za stolni tenis imaju mogućnost istu iznajmiti na recepciji kampa. Svi navedeni sportski tereni koriste se svaki dan. Studenti s fakulteta za šport iz Ljubljane često uvečer zaigraju odbojku protiv kampista, badminton teren također je često u upotrebi, a kazivači kažu da su gotovo svi već nabavili rekete i loptice malo bolje kvalitete kako bi igra bila zanimljivija.

4.4. Odnos uprave Fratarskog otoka i kampista

Zaljubljenici u otok na njega dolaze i postavljaju svoje logore početkom lipnja, ponekad već i u svibnju te ostaju i u rujnu nakon zatvaranja recepcije. Uprava Fratarskog otoka dozvoljava takvo ponašanje, čak štoviše potiču ga. Kazivač M. I. koji je ujedno i zaposlenik Fratarski d.o.o. napominje kako su stalni gosti važni za poslovanje:

"Bitno nam je da se vraćaju i da vole ovdje boraviti." (M. I.)

Drugi suvremeni kampovi koji su dio većih turističkih poduzeća vjerojatno ne bi omogućivali kampiranje u svojim kampovima van službene sezone, no Fratarski d.o.o. otvara sanitarne čvorove prije službenog početka sezone kampiranja i zatvara ih nakon završetka iste. Sam taj čin pokazuje koliko im je stalo do stalnih gostiju i onih koji vole Fratarski otok.

"Na Fratarskom otoku se može kampirati s vlastitim šatorom, nekad su se mogle unajmiti i kamp kućice, ali su zbog dotrajalosti uklonjene. Mjesto za šator tijekom srpnja i kolovoza plaća se 30 kuna dnevno, odrasli plaćaju 40 kuna po osobi, djeca od dvije do 12 godina 20 kuna, dok za psa plaća pet kuna. Za Puljane je cijena znatno niža pa se za šator plaća 15 kuna, po osobi se plaća deset kuna dnevno, za djecu pet, dok se noćenje bez šatora plaća deset kuna. Jednosatni najam stola za stolni tenis košta deset kuna, a odbojkaškog igrališta 25 kuna. Privremeni vez plaća se 20 kuna dnevno¹²."

Povlaštene cijene za *Puležane* također pokazuju koliko je upravi otoka stalo do toga da se oni svake godine vrate. Osim što imaju povlaštene cijene za lokalno stanovništvo nude i popust od 10% za one koji plate za cijeli mjesec koji namjeravaju boraviti na Otoku.

"Cijene su super povoljno je. Ipak nam je dozvoljeno "švercanje" i to uvelike olakšava stvar. Popust je isto super jer uvijek dugo ostajemo." (G. P.)

Švercanje koje navode kazivači odnosi se na toleranciju Uprave prema svojim stalnim gostima. Naime oni dopuštaju da se u kampu prijavi samo jedna osoba iako većinom u tom istome kampu borave dvije osobe. Takav slučaj nije rijetkost no odnosi se samo na one koji stvarno borave na otoku cijelo ljeto.

¹²<http://haw.nsk.hr/arhiva/vol1/785/9334/www.glasistre.hr/%3f31caaf50355994194e0c098789f69a82%2CTS%2C1495%2C%2C9231%2C%2C121302%2C.html> , preuzeto 17.3.2017.

"Tko želi doći na otok to uvijek može i svima su vrata otvorena, ali Fratarski d.o.o. nema u planu otvoriti otok za masovni turizam. Mi smo izletišta i mjesto okupljana Puljana. Uostalom nemamo niti financijske mogućnosti urediti kamp po zahtjevima stranih kampista kojih bi vjerojatno bilo malo zbog toga što ne mogu doći autom ili kamperom na sam otok." (M. I.)

Darko Vlahović u zborniku *Destinacije čežnje, lokacije samoće* ističe vrijednost otoka i kaže kako su otoci najvrednija prostorna pričuva za razvoj najkvalitetnijih vrsta i oblika turizma, ali uz uvjet da se trajno sačuvaju njihove nepatvorene prirodne i ambijentalne vrijednosti. U uvjetima sve veće zasićenosti tradicionalnih turističkih zona i lokaliteta na obali naši otoci mogu ostati i postati prvorazredne prirodne oaze u čitavom europskom prostoru, a time i trajni i najvredniji element hrvatske turističke ponude. Nadalje Vlahović upućuje i na problem hrvatskih otoka koji zbog svoje izvorne privlačnosti i rekreacijske kvalitete počinju gubiti bitku protiv turističke masovnosti koja zapravo nadmašuje prihvatne sposobnosti određenog lokaliteta (Vlahović, 2009. 112.). Uprava Fratarskog otoka želi izbjeći takav razvoj i nada se kako će Otok ostati za *Puležane*.

Uprava Fratarskog otoka vrlo je ponosna na sve ljude koji borave na otoku i istovremeno paze na njega. Oni također dijele mišljenje svojih sugrađana da je Fratarski otok oaza mira blizu užurbane ljetne Pule. U emisiji Dobro jutro Hrvatska, Hrvatske radio televizije, je bila prikazana reportaža o Fratarskome otoku u kojoj je Vjekoslav Jozanović, direktor društva Fratarski d.o.o. konstatirao:

"Otok je u biti izvor zabave, kupanja i sportske rekreacije bi rekli. To je u biti nekako najvažniji dio otoka. Pored toga na otoku imate i punktove za roštiljanje gdje možete si pripremiti nešto za ručak i nekakvu marendu. Tu je nekakav mir i tišina koji vladaju u ljetnim mjesecima za razliku od onog turističkog dijela koji vlada gradom u tim istim mjesecima." (<http://magazin.hrt.hr/353288/deset-minuta-brodom-do-raja>, preuzeto 13.3.2017.)

Svako proljeće organiziraju se ekološke radne akcije kako bi otok pripremio za nadolazeću sezonu kampiranja i mnogi građani, sportska društva i udruge odazovu se toj akciji kako bi pomogli. Obavijesti o radnim akcijama može se naći u dnevnim novinama Glas istre.

"Uoči sezone organizirano je nekoliko ekoloških akcija u kojima su sudjelovali naši zaposlenici, ribiči i razni sportski klubovi. Otok je očišćen, uklonjene su srušene grane stabala te je pokošena trava. Postavili smo 14 kontejnera za

smeće, osposobljeni su sanitarni čvorovi i tuševi na pet punktova. Uređeni su i prostori za kampiranje, rekao je Goran Vrbanac, direktor tvrtke Bunarina zadužene za održavanje otoka¹³."

Upravo tim ekološkim akcijama Uprava Fratarskog otoka ima priliku vidjeti koliko je lokalno stanovništvo zainteresirano i koliko im je stalo do očuvanja "njihovog" otoka. Samim time kada se lokalno stanovništvo uključuje u čišćenje nekog lokaliteta stvara se veza njih i istog jer uviđaju koliko je truda potrebno uložiti u očuvanje i održavanje te im je stoga i boravak na Otoku draži.

¹³<http://haw.nsk.hr/arhiva/vol1/785/9334/www.glasistre.hr/%3f31caaf50355994194e0c098789f69a82%2CTS%2C1495%2C%2C9231%2C%2C121302%2C.html> , preuzeto 25.03.2017.

5. ORGANIZIRANE SKUPINE NA FRATARSKOM OTOKU

Svake godine na Fratarskom otoku, osim građana Pule, boravili su i još uvijek borave mnogi izviđači iz cijelog svijeta, studenti kineziološkog fakulteta iz Ljubljane, ronionci iz Češke te djeca koja pohađaju Dječji ljetni sportski kamp. Oni su uvijek imali već određene lokacije za podizanje svojih logora. Pozicija izviđača nije se mijenjala, no pozicija logora studenata kineziologije promijenila se nakon što su bile maknute kamp kućice u kojima su oni boravili. Češki ronionci su poput izviđača uvijek imali logor na istome mjestu na otoku, pored bunkera, a plaža koja se nalazi ispod spomenutog bunkera naziva se Češka plaža. Zbog tog naziva plaže može se zaključiti da ronionci iz Češke već dugi niz godina na istoj lokaciji postavljaju svoj logor. Dječji ljetni sportski kamp ima logor koji je smješten iznad plaže Kamenčići. U svrhu izrade ovog diplomskog rada autorica je obavila intervju sa članovima Odreda izviđača pomoraca "Uljanik" iz Pule. Intervju se održao u prostorijama Odreda u Rojcu¹⁴ 24. veljače 2017. godine.

5.1. International Sea Scouts Centre "Island of Veruda"

Međunarodni pomorski izviđački centar koji se nalazi na Fratarskome otoku organiziran i osnovan je 1986. godine.

"Mi smo osnovani kao dio Omladine uljanika i onda smo prešli u društveni standard ondašnji, a njima su bili bitni rezultati, a mi smo ih imali i tada je sve na kraju bilo dio Uljanika. I dan danas smo dio Uljanika. Pa vidiš tada su Uljankovci imali besplatno kempiranje i to je bilo baš pozitivno i trebalo bi se vratiti, to sve spada u stimulaciju radnika, a danas ljudi više ne razmišljaju o tome." (D. V.)

¹⁴ Zgrada Karlo Rojc, poznatija samo kao Rojc, izgrađena je u Puli vrijeme Austro-Ugarske monarhije, a ime je dobila kasnije prema narodnom heroju Karlu Rojcu. 1998. godine pulsko Gradsko vijeće donijelo je odluku o ustupanju Rojca članovima raznih pulskih udruga. Rojc je jedinstveno mjesto u Hrvatskoj koje okuplja udruge i potiče njihov razvoj. Radi se o svojevrsnom "gradu civilnog sektora". Ne postoji takvo mjesto gdje surađuje više od 106 najraznovrsnijih korisnika koji objedinjuju i prezentiraju zajednički program. To je mjesto u kojemu danas "žive" i rade udruge civilnog društva iz djelatnosti kulture, sporta, psihosocijalne skrbi i zdravstva, djece i mladih, skrbi o osobama s posebnim potrebama, zaštite okoliša, tehničke kulture, nacionalnih manjina i ostalih djelatnosti. Ove raznovrsne udruge su uspješan primjer suradnje između gradske vlasti i organizacija civilnog društva. <http://rojcnet.pula.org/index.php/hr/dcrojc/o-nama> , preuzeto 20.3.2017. <http://istrapedia.hr/hrv/1670/karlo-rojc-zgrada-bivse-vojarne-u-puli/istra-a-z/> , preuzeto 31.3.2017.

Osnovao ga je Odred izviđača pomoraca "Uljanik" iz Pule te i danas upravljaju njime. Od 1996. godine centar je član projekta "Where to stay in Europe" koji je organiziran od strane Europskog izviđačkog odbora te je još član projekata "Eurostep" i "Europe for You!". Projekt "Where to stay in Europe" uključuje i listu međunarodnih izviđačkih centara po cijeloj Europi koji su zadovoljili visoke standarde modernih izviđačkih potreba.

"1990. je krenula prva ideja i tada je bilo 200/300 ljudi na kampu i u dva kampa podijeljena. Bilo smo na onom djelu di su sad kampice koje gledaju prema moru, od tamo mi smo raskrčili sve ono di je sada wc, znači sva ona livada i one požarne putove što idu prema dolje od wca i onaj iz našeg kampa prema moru. Napravili smo taj nekakav kvazi Eko kamp i slučajno mi smo '96. otišli u Englesku i tamo smo dogovorili suradnju i mislim da '97. bio prvi pravi Eko kamp." (D.R.)

"Englezi su dolazili svake godine u velikim grupama. Mi smo njima radili ekološki program, u smislu, čak smo imali dogovoreno sa oceanološkim zavodom da naša mjerenja prozirnosti mora i čistoće budu uzimana u obzir. I još smo mjerili raznolikost raslinja, bio raznolikost na obali. Bilo je uključeno istraživanje mora, ronjenje, biljke, preživljavanje, izleti. Morali su napraviti splav od drveta i boca i preplivali na Fraškarić, tamo su preživljavali 24 sata. Sve je to uzelo zamah i došli smo do toga da smo imali 500 tinjak noćenja i 15 do 20 volontera iz cijelog svijeta, a i mi svi iz odreda smo znali ostajat tamo po mjesec dana i više." (D.R.)

Slika 6: Logo međunarodnog pomorskog izviđačkog centra

Izvor: <https://www.facebook.com/InternationalSeaScoutCentreIslandOfVeruda/> , preuzeto 19.11.2016.

Međunarodni pomorski izviđački centar nalazi se na južnom djelu Fratarskog otoka (slika 7) i zauzima površinu od 3,5 ha.

"Kad smo došli tamo bilo je mjesta za dva šatora tipa "izviđač" koji ti ima u prosjeku 4 5 kvadrata. Bio je manji od ovoga prostora gdje se sada nalazimo. U roku od dva ili tri mjeseca raskrčili smo dosta velik teren, u ono vrijeme nije bilo tih raznih oblika kosilica električnih, motornih, sve na rankune, na kosire, bilo je krvavo, bilo je kupina, bilo je metalnih ležajeva." (D. V.)

Kapacitet centra trenutno je 300 osoba u šatorima, no kuhinja ima mjesta za 150 ljudi. Kuhinja se nalazi u već postojećem izgrađenom objektu te je ispred nje blagovaonica koja je pokrivena.

"Ono vrijeme kad su bili najjači naši kampovi smo imali i kuću na raspolaganju. Tamo je bila uređena kuhinja po svim, koliko god je bilo moguće, sanitarnim propisima. Imali smo pločice, laminat na zidovima i sve od rostfraja." (D. V.)

Unutar centra također se nalaze logorište i malena pozornica te mjesto za podizanje zastave. Sanitarni čvor ne nalazi se u granicama centra no vrlo je blizu i to je ujedno i najveći sanitarni čvor na Fratarskome otoku.

Slika 7: Međunarodni pomorski izviđački centar na Fratarskome otoku
Izvor: Izradila autorica

5.1.1. Izviđački boravak na Fratarskome otoku

Kako bi se uopće međunarodni izviđački pomorski centar mogao otvoriti članovi odreda izviđača pomoraca "Uljanik" svako proljeće kretali su sa pripremama za njega.

"Dok nismo dobili kuću na korištenje sva oprema za otok se u proljeće vozila autom na Bunarinu, stavljala na barku, a dok nismo probili onaj protupožarni put se to iskrcavalo na molu i na rukama nosilo u kamp. Šatori nisu bili lagani kao sad, a nosili smo ih po 100 komada, po 7-8 plinskih boca, klupe dugačke za 30 ljudi i stolovi, i veliki šatori kozare, oni zeleni samo njihovo platno i centrale su toliko teški da nema šanse da to bura razbije, mi smo sve to na rukama nosili gore i svaki dan kompletnu hranu, nove plinske boce, voće, sve na ruke i ponekad kariolu. Na jesen sve vraćaj natrag." (D. V.)

"Prvo se postavila kozara i kuhinja da bi uopće mogli radit gore. U proljeće kad si došo trava je bila do ovolka (pokazuje rukom do pojasa), uvijek je trebalo nešto raskrčiti, uvijek je trebalo očistiti obalu. Počeli bi negdje od četvrtog mjeseca, 1. maj u najgorem slučaju, dva mjeseca je bilo priprema terena, a samo postavljanje logora je bilo najmanji problem, mislim postaviti šatore je bilo najmanji problem, trebalo ih donijet tamo i pripremit teren." (D. V.)

Izviđačke grupe koje su dolazile na Fratarski otok obično su na njemu boravile desetak dana. Unutar tog boravka imali su mogućnost ići na mnoge aktivnosti poput jedrenja, sportskog penjanja i hodanja te na izlete po Istri primjerice u Hum i Motovun. Također su mogli ići i na tečajeve izviđačkih vještina kao što su izrada karata, korištenje Morse koda, topografija, podizanje šatora, čvorovi, preživljavanje na napuštenome otoku.

Preživljavanje na napuštenome otoku trajalo je dva dana i sastojalo se od četiri dijela:

1. Tečaj izrade splavi od drva i špage. Izrađivao se jedan splav za 5 do 7 izviđača, a koristio se za prijevoz sve potrebne opreme za preživljavanje jedne noći i jednog dana na napuštenome otoku.
2. Izviđači plivaju na obližnji napušteni otok pomoću splavi koje su napravili to jutro. Mogu sa sobom uzeti samo najpotrebniju opremu za preživljavanje koja im stane na splav (roba, špage, oprema za izradu bivaka, lonci za kuhanje, voda, šibice, nož, sjekira, kruh, udica). Udaljenost koju moraju preplivati je 300 metara te ih za to vrijeme prate barke radi sigurnosti.
3. Po dolasku na otok izviđači izrađuju sklonište, skupljaju i hvataju hranu za

večeru (ribe, školjke) te se pripremaju za noć.

4. Sljedeći dan imaju organizirane aktivnosti na otoku te ponovno skupljanje hrane za ručak. Oko podne vraćaju se plivajući sa splavima i svom opremom natrag u centar.¹⁵

Za vrijeme boravka na napuštenome otoku izviđači komuniciraju sa drugim izviđačima u centru pomoću Morseova koda tijekom noći, a zastavama i semaforom tokom dana, te na taj način imaju priliku naučiti tehnike pomorske komunikacije. Također imaju mogućnost komunikacije putem radija no samo u izvanrednim slučajevima.

Svake nedjelje u međunarodnome pomorskome izviđačkome centru je Međunarodni dan. On se sastoji od igranja međunarodnih igara, mise, međunarodne večeri te međunarodne logorske vatre. Tokom dana svi gosti centra mogu sudjelovati u međunarodnim igrama. Međunarodna večer sastoji se od predstavljanja svih zemalja i izviđačkih organizacija koje se trenutno nalaze u centru, te kuhanje tradicionalnih jela istih zemalja kako bi svi imali priliku probati različita jela. Nakon večere pali se velika logorska vatra te će sve izviđačke organizacije predstaviti zemlju iz koje dolaze, otpjevati i otplesati neki tradicionalni ples.

"Druženja uz vatru su bila posebna, pogotovo kad je masa djece u pitanju. Poslije smo bili napravili i pozornicu, a oko vatrišta su se slagali uvijek oni balvani, slagalo se kamenje i stvarno je bilo uvijek lijepo. Mislim da je to većini djece koja su bila tamo to ostalo u sjećanju i stvarno su se trudili i raditi i skečeve i pjevati...pjevalo se uz gitaru. Imali smo i međunarodne večeri, znači svaka je grupa nešto svoje odredila, pa smo imali međunarodne večere, svako je nešto skuhaio. Bilo je tu i glupih svađa, ne znam, Talijani su tvrdili da je palenta njihova uopće ne razmišljajući da i mi normalno kuhamo palentu." (D. V.)

¹⁵ Informativni letak za volontere.

5.2. Studenti Fakulteta za šport iz Ljubljane

Osim izviđača na Fratarskome otoku borave organizirano i studenti iz Ljubljane i to studenti kineziologije. Oni na Fratarskome otoku imaju organiziranu obaveznu terensku nastavu iz vodenih sportova i vodenih aktivnosti. Na otoku borave po 6 dana, spavaju u šatorima te imaju organiziranu kuhinju za doručak i skladište za stvari na otoku. U početku su profesori bili smješteni u kamp kućicama kojih na otoku više nema, te su oni na otoku boravili cijeli kolovoz zbog više grupa studenata koje su se izmjenjivale (3 ili 4), a sada borave u šatorima. Kontakt osoba bio je dr. Jernej Kapus, profesor plivanja.

Fakultet za šport iz Ljubljane 1987. godine po prvi puta organizirao je terensku nastavu vodenih aktivnosti na Fratarskome otoku. Ideju za održavanje terenske nastave na Fratarskom otoku dao im je tadašnji profesor gimnastike na Fakultetu za šport, Toni Bolković, koji je iz Pule. Upravo on je znao da sportsko društvo Partizan iz Pule ima skladište pored crkve sv. Marije na Fratarskome otoku (slika 8). Sve do 2011. godine na otoku je boravilo 200 studenata koji su bili podijeljeni u grupama po 50 studenata kroz mjesec kolovoz, svaka grupa po šest dana. Od 2012. godina kada je uvedena Bolonjska reforma na otoku boravi samo 50 studenata, odnosno samo dvije manje grupe.

Slika 8: Skladište za opremu i kuhinja

Izvor: Fakultet za šport, Ljubljana

Ovako je izgledao tipičan dan studenata na Fratarskome otoku:

- 7:00 buđenje
- 7:20 jutarnji trening, razgibavanje
- 7:40 plivanje
- 8:45 doručak
- 10:00 pedagoški proces (ronjenje, skokovi u vodu, osnovne igre u vodi i oko nje, nekada je bilo i jedrenje na dasci)
- 13:00 ručak
- 15:30 pedagoški proces (ronjenje, skokovi u vodu, osnovne igre u vodi i oko nje, nekada je bilo i jedrenje na dasci)
- 19:00 večera
- 21:00 društveni program (zabavne večeri i zaključna večer)
- 22:00 spavanje

Dan je započinjao razgibavanjem i laganim jutarnjim vježbama te je slijedio doručak koji se pripremao na Otoku. Za razliku od doručka ručak i večera su svakodnevno bilo dovoženi iz Pule. Fratarski otok je nudio sve potrebno za organizaciju terenske nastave čak i po nepogodnim uvjetima. Uvijek se mogao pronaći dio otoka na kojemu je bila zavjetrina, mogle su se pronaći prirodne skakaonice u vodu raznih visina po cijelome otoku, plitka vodu za sportove i zabavne aktivnosti u vodi, natkriveno skladište i priručna kuhinju na zatvorenome. Kuhinja se nalazila u skladištu te je svake godine bila montirana za potrebe studenata. Izolacija od kopna istovremeno je predstavlja prednost i nedostatak. Prednost je ta što su studenti više koncentrirani za nastavu, a nedostatak je bio taj što se treba dogovarati prijevoz hrane iz restorana u Pule. Osim prijevoza hrane nedostatak je relativno nizak životni standard na otoku te boravak u šatoru u slučaju lošeg vremena.

Slika 9: mjesto za objede i večernje druženje

Izvor: Fakultet za šport, Ljubljana

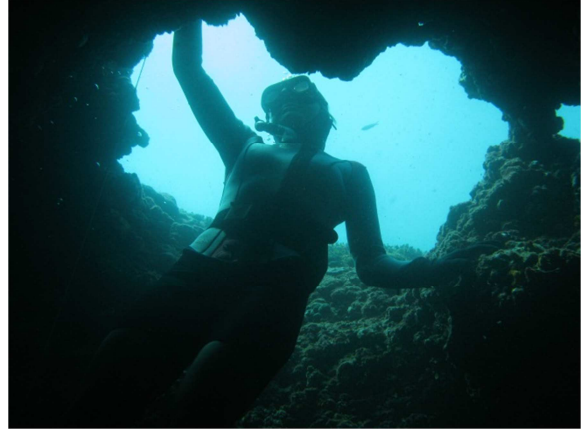
Slika 10: plivanje oko otoka

Izvor: Fakultet za šport, Ljubljana

Slika 11: aktivnosti u vodi

Izvor: Fakultet za šport, Ljubljana

Slika 12: Ronjenje

Izvor: Fakultet za šport, Ljubljana

5.3. Ronioci iz Češke

Česi su na Fratarskome otoku najbrojniji stranci prema službenim statistikama dolazaka i noćenja turista iz 2015. i 2016. godine¹⁶. Fratarski otok vrlo je zanimljiv roniocima zbog lijepog podmorja, različitih dubinskih razlika koje su pogodne za naprednije ronioce ali i za početnike. Prije 20 godina prvi puta su došli na Fratarski otok i od tada se svake godine vraćaju i organiziraju ronilački centar (slika 13).

Slika 13: Ronilački centar

Izvor: <http://chorvatskopotapeni.cz/chorvatsko-potapeni-veruda-ustrojovani/>, preuzeto 20.11.2016.

Unutar ronilačkog centra imaju organizirano sve potrebno za ronjenje poput:

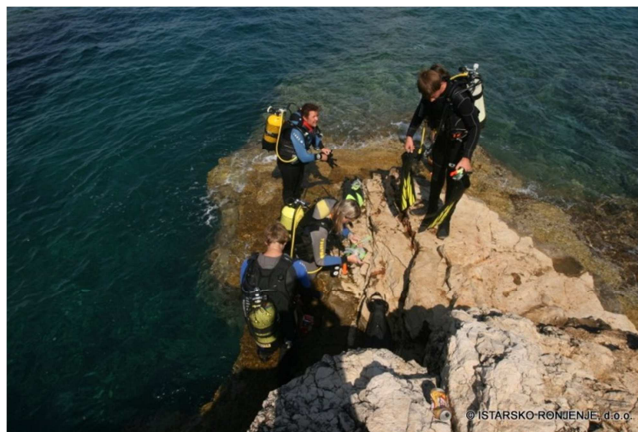
- punjenja cilindara,
- najam ronilačke opreme,
- ronilački tečajevi za početnike,
- ronilački tečajevi za napredne,
- pratnja instruktora na urone i pružanje informacija o zaronima,
- prijevoz do lokacija zarona,
- prijevoz do brodskih olupina i udaljenih lokacija.

Posebnost ronjenja na Fratarskome otoku je to što se može roniti u gotovo svim vremenskim uvjetima, osim kada su jaki valovi sa svih strana otoka. Tečajevi ronjenja koji su organizirani vrlo su sigurni i odrađuju se u prirodnim bazenima uz samu obalu otoka te u more vode stepenice koje uvelike olakšavaju ulaz početnicima. Ljubiteljima

¹⁶ Mjesečni izvještaji o dolascima i noćenjima turista, otok Veruda za 2015. i 2106. godinu.

prirode i podmorske fotografije zanimljivo je raznoliko i bogato podmorje. Za zarone nema ograničenja te se može roniti i po noći. Osim ronjenja uz samu obalu otoka unutar ronilačkog centra organiziraju se i izleti na udaljene brodske olupine, njih čak 15 te ronjenje uz obližnje otoke Frašker i Fraškeric.

Ronilački centar ima organizirano spavanje u šatorima za zainteresirane te također nude i smještaj u Puli i Pješčanoj uvali ukoliko netko ne želi spavati na Fratarskome otoku . Također imaju organizirana spremišta za ronilačku opremu kako gosti ronionci koji ne spavaju na Otoku ne bi morali svaki dan nositi opremu. Osim ronjenja sa bocama imaju postavljenu i bovu za ronjenje na dah do 30 metara dubine za sve koji su zainteresirani, a bova se nalazi na deset metara udaljenosti od obale.

Slika 14: Ronioci na obali Fratarskog otoka

Izvor: <http://chorvatskopotapeni.cz/chorvatsko-potapeni-veruda-vstup/>, preuzeto 20.11.2016.

Iako su Česi svake godine na Fratarskome otoku, ne miješaju se sa "lokalcima" i drugim gostima na Otoku već se drže svog logora i svojih ronilačkih aktivnosti. Razlog za izolaciju od drugih posjetitelja i kampista na Fratarskome otoku vjerojatno je jezična barijera.

5.4. Dječji ljetni sportski kamp

Dugi niz godina savez sportova grada Pule pod pokroviteljstvom Grada Pule te uz suorganizaciju Radničko-sportskog društva Uljanik i Fratarski d.o.o. organizira Dječji ljetni sportski kamp na Fratarskom otoku. Kamp je namijenjen za djecu od 5 do 12 godina i organizira se u srpnju i kolovozu te traje dva tjedna, od ponedjeljka do petka od 8 do 16 sati. Kamp se naplaćuje 1000 kn za djecu iz Pule te 1200 kn za djecu izvan Pule.

Prilikom boravka u kampu djeca imaju priliku iskusiti mnoge morske aktivnosti: obuku neplivača, učenje tehnika plivanja, mini vaterpolo, veslanje u kajaku, jedrenje u jedrilicama klase Optimist, učenje tehnika zarona, orijentaciju na moru i u prirodi, te sportske i društveno-zabavne igre¹⁷. Voditelj kampa prof. Branko Uležić kaže da kamp pruža djeci ogromnu mogućnost da očvrsnu, da se osamostale, ali i da poboljšaju svoje motoričke sposobnosti, sve češće nedovoljno razvijene kod sve većeg broja djece. Boraveći u kampu na Fratarskom otoku djeca stječu više odlučnosti, upornosti, borbenosti, sigurnosti i kreativnosti. Razvijaju ljubav prema sportu i zdravom načinu života, uče kako biti timski igrač, proširuju znanje o ekologiji.

Slika 15: dječji ljetni sportski kamp

Izvor: <http://www.szgpu.hr/ljetni-kamp/>

¹⁷ <http://www.glasistre.hr/vijesti/specijalna/i-ovog-ljeta-djecji-kamp-na-fratarskom-456002> , preuzeto 28.11.2016.

6. LOKALNO STANOVNIŠTVO NA FRATARSKOM OTOKU

Uvjerljivo najbrojniji "stanovnici" Fratarskog otoka su građani Pule. Riječ stanovnici je u navodnim znakovima zato što neki gosti na Fratarskome otoku tako opisuju svoj boravak na njemu. Iako u službenim dokumentima otoka Veruda nema podataka o tome koliko se gostiju svake godine vraća kazivač iz poduzeća Fratarski d.o.o. kaže kako on iako na otoku radi tek tri godine poznaje većinu stalnih gostiju koji iz godine u godinu ponovo provode sezonu na Fratarskom otoku.

Prilikom izrade ovog diplomskog rada obavljani su intervjui sa nekoliko stalnih gostiju na Fratarskome otoku. Cilj intervjua bio je saznati zašto se vraćaju na otok, što ih to na njemu tako privlači i kakav im je svakodnevni život na njemu. Jedan intervju održan je na Fratarskome otoku u kampu jednog od kazivača, a drugi su održani u Puli, van sezone kampiranja, dakle fizički i vremenski daleko od Fratarskog otoka. Koliko je Fratarski otok voljen od strane svojih posjetitelja dokazuje i pjesma koju je napisao i uglazbio Goran Vujić. Na youtube.com internetskoj stranici nju se može poslušati, a ovo su njezini stihovi:

Kad se smjestiš na brod, Danica je krenula
Kad ga ugledaš, kao svjetlo na kraju tunela,
preplavite snažan val emocija
jer to je otok dobrih vibracija!!!

A navečer kad se ugase svjetla u baru
priča i pjesma kreće lako uz vino i gitaru
preplavi te snažan val emocija
jer to je otok dobrih vibracija!!!

Idemo na otok!

Fratarski otok ja ću sanjati
ludo željeti zimi ga se sjećati,
a navečer kad se ugase svjetla u baru
priča i pjesma kreće lako uz vino i gitaru,
preplavite snažan val emocija,
jer to je otok dobrih vibracija!!!

Idemo na otok!

Fratarski otok ja ću sanjati,
ludo željeti zimi ga se sjećati!
Idemo na otok!!!

Fratarski otok ja ću sanjati,
ludo željeti zimi ga se sjećati!
Idemo na otok¹⁸!!!

¹⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=WnBAJDe4SGA> , preuzeto 27.3.2017.

6.1. Fratarski otok sezonski kvart

Sezona na Fratarskome otoku svake godine započinje u lipnju, no nikada na isti datum. Otvorenje sezone najavljuje se u novinama Glas istre¹⁹, kao i što se najavljuje red vožnje brodom od lučice Bunarina na Otok i natrag²⁰. Red vožnje u predsezoni i posezoni rjeđi je, u to vrijeme brod vozi svaka dva sata počevši u 9 ujutro do 19 sati poslijepodne. Početak srpnja obično označava i početak pune sezone kampiranja na Fratarskom otoku te tada brod vozi svaki puni sat od 9 ujutro do 21 sat navečer. Vikendima, kada je najveća gužva na otoku zbog mnogih izletnika, brod vozi po potrebi i svakih pola sata, pogotovo u poslijepodnevni satima kada sve izletnici vraćaju u grad.

Slika 16.: Red vožnje

Izvor: autorica

Upravo zbog toga što puno građana Pule odabire boraviti na Fratarskom otoku preko ljeta njega možemo proglasiti sezonskim kvartom ili novim pulskim naseljem

¹⁹ <http://www.glasistre.hr/vijesti/specijalna/fratarski-otok-prima-puljane-od-17-lipnja-527018> , preuzeto 1.3. 2017.

²⁰ <http://haw.nsk.hr/arhiva/vol1/785/9028/www.glasistre.hr/%3fbc21374adf503b9129773b756c5862cc%2CTS%2C1454%2C%2C8966%2C11591%2C118026%2C.html> , preuzeto 1.3.2017.

koje otvara svoja vrata na više od dva mjeseca svakog ljeta. Iako bi to bio vrlo neobičan kvart Fratarski otok to zbilja je. On ima svoje ulice, odnosno glavne putove, kamp parcele, dječji park, sportska igrališta, restoran te kafić, zaštitarsku službu, organizirani odvoz otpada, lokalni prijevoz te parkiralište u malenoj lučici.

Gulin Zrnić u svojoj knjizi Kvarovska spika naglašava da (parafrazirajući Clifforda Geertza i nastavljajući se na Marca Augéa) da zapravo nitko ne živi općenito u gradu, nego da stanovnici žive na određenim lokacijama, kvartovima, ulicama i poznaju zapravo samo one dijelove gradova gdje žive ili gdje rade, odnosno gdje se kreću. Upravo to se može primijeniti i na Fratarski otok. Većina kampista koji na njemu borave znaju glavne putove na njemu i drže se istih, no na primjer rijetki znaju raspored logora koji su napravili izviđači i dio otoka koji oni zauzimaju. Izviđači imaju svoj maleni komadić otoka i drže se unutar njega te se ne miješaju s ostalim kampistima. Također nisu svi dijelovi otoka prikladni za postavljanje logora pa su stoga pusti i rijetki ih uopće posjećuju jer za to niti nema potrebe. Često se događa da kampisti s jednog djela otoka rijetko idu na drugi dio, na primjer oni koji kampiraju bliže recepciji i prema obali koja gleda na kamp Indije u Banjolama rijetko idu na centralni dio otoka i obrnuto. Također može se zaključiti kao je svačiji doživljaj otoka drugačiji sudeći prema lokaciji na otoku na kojoj se nalazi. Na doživljaj može utjecati vrijeme ili čak i gužva vikendom. Autorica ovog rada primijetila je prilikom svog boravka na Fratarskom otoku kako je dio oko mola i šanka vikendom uvijek ispunjen ljudima, ponajviše izletnicima. Gužva koja se stvara vikendom sigurno utječe na kampiste kojima to remeti onaj uobičajeni otočki ritam. Prvenstveno utječe na buku i čistoću, a ponajviše na čistoću sanitarnih čvorova.

Osim gužve na doživljaj mogu utjecati i vremenski uvjeti. Primjerice kada puše jugo-istočni vjetar dolazi do pojavljivanja valova na plaži Kamenčići, ali i sam vjetar smeta kampistima koji se nalaze južnom i istočnom dijelu Otoka dok onim kampistima koji se nalaze na centralnom i zapadnom djelu otoka taj vjetar uopće ne smeta i ponekad nisu niti svjesni da na drugom dijelu otoka puše vjetar. Isto se događa kada puše Maestral pa su logori na zapadnome dijelu otoka izloženi istome dok oni na južnome dijelu otoka nisu istoga niti svjesni. Dnevne novine Glas Istre izvještavale su o lošem vremenu na Fratarskome otoku:

"Takvo se ne vrijeme događa dva, tri puta ljeti, uvijek udari s jedne strane, ali to

*je normalno*²¹.

Mnogi građani Pule koji odluče boraviti na Fratarskome otoku moraju odabrati i poziciju za svoj logor. Iako većina njih voli smjestiti kamp svake godine na isto mjesto kazivači koji su sudjelovali u intervjuu rekli su kako oni svake godine odabiru drugo mjesto jer im sama lokacija logora nije bitna.

"Najviše volim biti kod nogometnog igrališta. Tamo uvijek ima zraka i pogled prema moru, a opet je dovoljno blizu svega na otoku" (Z. Z.).

Također napominju da su isprobali gotovo sve lokacije na otoku i sve ih smatraju svojim.

"Ma sva su naša! Sva smo ih i isprobali. Nikad ne računamo na neku posebnu lokaciju ali smo uvijek u istom "kvartu" tu oko nogometnog igrališta" (D. P.).

Odabir mjesta za kampiranje svi kazivači uzimaju vrlo ozbiljno jer to je lokacija na kojoj će provesti idućih par mjeseci svoga života. Iako mnogi ljudi na Fratarskome otoku svake godine izabiru isto logorsko mjesto i drže se nekih nepisanih pravila o tome gdje se postavljaju šatori dolazi i do situacija da netko postavi šator na "ne dozvoljeno mjesto", na primjer na putu koji nije nužno službeni put ali se "zna" da je to put. Upravo u takvim situacijama oni kampisti koji su najduže na otoku ukažu na učinjenu "pogrešku". Vrlo je zanimljivo promatrati i kako se ljudi kreću kroz kamp. Naravno, postoji par glavnih putova na otoku koje svi koriste ali isto tako postoje i neslužbenu putovi koji se iz godine u godinu mijenjaju, ovisno o tome kako se postavljeni logori. Nerijetko se događa da netko tko nikada nije bio na otoku smatra da je sasvim normalno svuda hodati slobodno i ne obazirati se na šatore te prolaziti ljudima kroz logore. Kazivači su napomenuli da im to ponekad smeta i da im ide na živce jer ipak je to njihov životni prostor i nije ugodno kada netko nepoznat ulazi u njega.

Gulin Zrnić je u knjizi *Kvartovska spika* analizirala simbolični odnos pojedinca i naselja, pri kojem pojedinci „upisuju svoje iskustvo“ umjesto i to u najvećoj mjeri, kako su pokazala njena istraživanja, taj se proces odvija prilikom odrastanja u prostoru, sudjelovanja u njegovom fizičkom oblikovanju i ono što je za ovu analizu najvažnije svakodnevnim korištenjem i upotrebom prostora. Upravo tijekom tog

²¹<http://haw.nsk.hr/arhiva/vol2/785/16944/www.glasistre.hr/%3f9320fc2f1f6238283d5b7690ca64cf80%2CTS%2C2576%2C%2C14389%2C18887%2C182695%2C.html> , preuzeto 17. 3. 2017.

odnosa pojedinca s prostorom dolazi do intenzivnog osjećaja pripadnosti naselju i zajednici koji postaju dio identiteta pojedinca, koji je naravno fluidan, promjenjiv kao i ostali identiteti koje istražuje suvremena literatura o identitetima (Gulin Zrnić, 2009. 166.). Fratarski otok pun je pojedinaca koji se osjećaju dijelom otoka. Upravo zato što se brinu o njemu, ostvaruju svoje želje i ideje na njemu i zato što ih je boravak na njemu inspirira i opušta. Taj osjećaj pripadnosti lokaciji, u ovome slučaju Fratarskom otoku, čini ovaj otok "sezonskim kvartom", mikro destinacijom i lokacijom istovremeno. Bez ljudi koji na njemu borave svako ljeto on bi bio samo otok u Pulskome arhipelagu.

Slika 17: Glavni put na Fratarskom otoku
Izvor: autorica

Fratarski otok nije organiziran kao običan kamp te iako ima broj parcela koji postoji na otoku one nisu ucrtane te svatko za sebe odabire gdje će postaviti svoj logor. Iako je otok dovoljno velik najpopularniji je njegov centralni dio oko zemljanog nogometnog igrališta. Upravo zbog toga na tom dijelu otoka boravi najviše ljudi i doima se da je najveća gužva. Prilikom boravka na Fratarskome otoku autorica uočava da su mnogi od logora ograđeni zelenim mrežama. Iako one imaju funkciju da daju malo privatnosti i da zaštite od jakog vjetrova narušavaju izgled otoka.

"Mreže imaju svoju funkciju samo šta su ljudi malo pretjerali. One su za privatnost i zaštitu od vjetrova, barem nama. Neki si ograde cijeli logor, a onda i

tebi uzmu pogled prema moru." (D. K.)

Za vrijeme intervjua kazivači su se složili kako su zelene mreže počele preuzimati otok, no uputili su i na veći problem, a to je taj da su mreže postavljene u nepotrebno velikome krugu oko logora te samim time pojedinci zauzimaju previše prostora.

"Još je gore kad postave mreže oko logora, a onda ih nikad nema u kampu. Zauzmu "polu" otoka, a dođu dva puta na pola dana. Nije u redu. Takve logore bi trebalo maknuti!" (G. P.)

"Smiješno je kako ljudi imaju potrebu zauzeti toliko puno mjesta oko šatora. Kad ne bi bilo mreža svi bismo imali zapravo cijeli otok, a ne svatko svoj mali komadić na njemu i još tako ograđen od svakoga." (A. P.)

Upravo iz ovakvih trenutaka mogućih netrpeljivosti među gostima Fratarski otok još više podsjeća na kvart.

Unatoč tome što neki vole zelene mreže, a neki ih ne vole, gosti kampa općenito se dobro slažu. Jedan od kazivača rekao je kako neke ljude vidi samo na Fratarskome otoku u kupaćem kostimu i onda kada se sretnu u gradu ih jedva prepoznaje u robi za posao. Pošto je na otoku sve tako otvoreno gotovo svi znaju što je na dnevnom meniju i nerijetko se za stolom nađe više ljudi nego što ih stvarno boravi u jednom logoru, pogotovo za jutarnju kavu i večernje kartanje i druženje.

"Ako želiš društvo znaš di je i možeš se uvijek nekome priključiti, nema zivkanja i najavljivanja kao u gradu, samo se prošećeš." (Z. Z.)

Mnogi građani Pule na Fratarski otok dolaze samo na kupanje i pokoji roštilj te niti ne pomišljaju boraviti na njemu na duže vrijeme. Većina kazivača kaže kako su oni na otok počeli dolaziti dok su još bili "klinci" i da su samo htjeli pobjeći iz Pule i maknuti se od roditelja na neko mjesto gdje bi mogli slobodno "tulumariti".

"Koliko god često smo mogli i kad god je bila prilika, morali smo se malo maknuti iz grada i od staraca." (M. K.)

"Ja sam s roditeljima isto išla na Fratarski, prije nego što sam krenula u izviđače, ali to je bilo onako jednodnevni izlet, ali i tada je bilo par šatora i par ljudi koji su bili gore. Na onom zadnjem djelu di smo bili mi i ispod bunkera, na onom djelu je bio nudistički dio, a bunker je bio tolko zaraso da su mlađi ljudi s otoka, a i mi smo redovno znali otići tamo, radili fešte da nikom nisi smetao i da te nitko nije čuo... Uvijek mi je nekako bilo žao, trebali su ostavit onako jedan dio da se može netko okupljat a da nikom ne smeta. Ima još jedino na

kanjonu takvih dijelova, ali jako malo i malo je rizično. Na bunker je puno sigurnije doći pogotovo ako si je netko popio." (D. V.)

Iz tog bijega od grada razvila se privrženost otoku, a *Puležani* su se nastavili vraćati svako ljeto. Kasnije ne više tulumariti nego provoditi mirnije vrijeme sa svojim obiteljima. Ostali su na Fratarski otok počeli dolaziti kada su im se rodila djeca, a supruge su imale slobodnog vremena, te su uvidjele da su na otoku bliže moru i da je lakše nego biti u zatvorenome stanu cijelo ljeto.

"U ono vrijeme su se ljudi zgražali. Ja bi došla sa djetetom od 4 mjeseca na Šank, na primjer u onoj košari od kolica, "Idete na brod?", "Ne ostajem ovdje", reakcije su bile ono šokantne, a sad je to normalno, ali osim u nekakvim ekstremnim vremenskim uvjetima stvarno nema razloga, nema nekog objektivnog razloga zašto ne. Nije ti vruće, nisi u gradu, nisi u gužvi, osim što je Enid uvijek mislila da je ona dio svega, ona je trčala među svima, ona je prevodila s 3 godine već i tako, Tada su to bili izuzetci, s djecom spavati na otoku i biti tamo, ali sada je to normalno, sad svi vode djecu gore." (D. V.)

Mnogi bi pomislili da je nemoguće biti u kampu bez struje i tople vode s malim djetetom no kazivačice i kazivači složili su se da je to samo u glavi te da je na Otoku još lakše jer ti uvijek netko od susjeda može uskočiti, a i drugi su tamo s djecom pa ona imaju i društvo.

"Sve prepreke u vezi toga su u glavi. S djecom je lako. Pogotovo ako imaju društvo. Na otoku se ne mogu izgubit, svi sve znaju. Mala djeca mogu hodat okolo bez pelena." (G. P.)

"Mislim da nisam svoju djecu vodila na Fratarski koliko i jesam da bi to bila tipična gradska djeca s asfalta koja se ne bi pravo zaprljali, penjali...imali su slobodu kretanja u kontroliranim uvjetima. Kamp je u biti jako velik, one su smjeli ić gdje god su htjele, a ja sam bila sigurna da im se neće ništa dogoditi. To se u gradu ne može dogoditi, ta sloboda i za dijete i za roditelje. Na otoku djeca stvarno mogu biti djeca." (D. V.)

6.1.1. S otoka na posao

Iako je sezona kampiranja na Fratarskom otoku isključivo u ljetnim mjesecima kada gotovo svi idu na godišnji odmor situacija na otoku ipak je drugačija. Građani Pule koji odluče boraviti na Fratarskome otoku duže vrijeme s otoka putuju na posao u grad. Kazivači koji su sudjelovali u intervjuima svi su putovali svaki tjedan na posao u 6 sati i 15 minuta barkom s mola do Bunarine i potom svaki u svoj automobil do

posla gdje su dolazili u 7 sati ujutro.

"Ne može se usporediti. Probudiš se na otoku u miru i tišini, nema sparine. Popiješ kavu ispred šatora, ponekad i u dugim rukavima" (D. P.).

Na poslu su bili do 15 sati i onda bi se ponovno zaputili na Bunarinu gdje bi se povezli barkama do Fratarskog otoka. Autorica je uočila problem koji je vjerojatno razlog zašto mnogi *Puležani* ne borave na Fratarskom otoku, a problem je taj što nemaju svi svoju barku. Upravo oz tog razloga ne mogu ići dovoljno rano s otoka na posao jer moraju čekati prvi brod koji kreće s Bunarine tek u 9 ujutro, a s Fratarskog otoka u 9 sati i 15 minuta. Iako neki kampisti mogu odraditi drugu smjenu na poslu kako bi mogli organiziranim prijevozom stići na posao na vrijeme, oni koji nemaju tu mogućnost i komoditet prisiljeni su na boravak u gradu preko tjedna.

kazivači su ispričali svoju rutinu kada bi se vratili s posla na Otok. Prvo bi kuhali ručak, malo odmorili dok sunce ne oslabi i ručak slegne te bi se zaputili najčešće do Uvalice²² na kupanje.

"Najbolje je ipak vratiti se na otok. Već na Bunarini počinje drugo stanje uma. Ali kada dođeš na otok nakon gradske gužve, turista, stresa na poslu sve ostaje na kopnu, a ti se možeš ić bacit u Uvalicu. Vrijeme sporije prolazi" (G. P.).

Ponedjeljak je za neke bio dan za pranje rublja te su se ponedjeljkom ipak malo duže zadržavali u Puli.

"Jednom tjedno zadržim se duže u Puli, obično ponedjeljkom jer tada se pere roba" (M. K.).

²² Plaža na Fratarskome otoku

Slika 18: Odlazak na posao barkom

Izvor: autorica

6.1.2. Kamping oprema

Kamping oprema najvažnija je komponenta ugodnog boravka u svakome kampu, a pogotovo na Fratarskome otoku gdje se boravi i po nekoliko mjeseci u komadu. Kazivači su istaknuli da su prije 20 godina puno teže dolazili do opreme, često su ju posuđivali od članova obitelji, a oni ozbiljniji odlazili su po opremu u Trst.

"Opremu smo posuđivali od kolega s posla i obitelji ako je tko imao što. Znaš nije tada bilo izbora baš kao i danas ali sve nam je bilo dobro. Nekad smo išli i u Trst po opremu, kada bi nešto uštedjeli." (G. P.)

Naglasili su da se situacija posljednjih godina promijenila na pozitivno jer su u Hrvatskoj mnogi trgovački lanci otvorili svoje dućane u kojima nude opremu za kampiranje po prihvatljivim cijenama.

"Sada je puno lakše, svi trgovački lanci nude nešto osnovne opreme, barem po ljeti, ali ima i sve više specijaliziranih trgovina koje uvelike olakšavaju kampiranje i nabavljanje opreme." (A. P.)

"Cijene su danas isto pristupačnije nego nekad, a i izbor je velik." (Z. Z.)

Neizostavni dijelovi kamping opreme su svakako šator, stol i stolice te konop za vješanje mokrih ručnika i kupaćih kostima. Iskusniji kampisti i oni koji znaju da će na Fratarskome otoku boraviti duže vrijeme sa sobom nose i sjenicu odnosno

gazebo, mreže za ljuljanje te dodatni stol za postaviti kuhinju. Kuhinja je uvijek vrlo jednostavnog izgleda, a kupuju se namirnice koje mogu stajati izvan frižidera. Kuha se na plin dok pećnica ne postoji. Kazivači su kroz šalu rekli kako na Fratarskome imaju sve kao i kod kuće, ali u više kvadrata, jer imaju barem dvije spavaće sobe, kuhinju i blagovaonicu te dnevni boravak. Spavaće sobe predstavlja šator koji je vrlo često većih dimenzija i stajaće visine, a sadrži dvije spavaće sobe sa prostorom za stvari i presvlačenje. Kuhinja i blagovaonica nalaze se ispod sjenice, ponekad je to jedna velika sjenica, a nerijetko su to dvije manje spojene dok dnevni boravak predstavljaju mreže za ljuljanje.

"Gazebo je velika stavka za ugodnost i udobnost jer štiti od sunca i kiše, a i u njemu nam bude kuhinja koja je neizostavna za dugi boravak u kampu. Police u kuhinji su bitne za držati hranu i suđe. To ti je kao da imamo stan, samo u više kvadrata, imamo šator sa dvije sobe iako koristimo jednu, veliki gazebo i kuhinju, mreže za ljuljanje. Još je najbolje što ne moraš paziti na čistoću jer ti je pod od zemlje pa mrvice sa stola samo obrišeš na pod." (M. K.)

Slika 19: Primjer logora na Fratarskome otoku
Izvor: autorica

6.1.3. Kuhanje i hrana na otoku

Svi koji borave na otoku moraju razmišljati o hrani, ponekad i više nego kod kuće. Sve skupine koje su obuhvaćene u ovome radu pričale su o hrani, o roštiljima i o fratarskim specijalitetima. Kako bi se moglo jesti svi su sa sobom na otok donijeli namirnice i prije toga postavili kuhinje, negdje unutar svog logora. Iako to nisu bile luksuzne kuhinje bile su funkcionalne i svejedno su iz njih proizašli mnogi jednostavni obroci ali i pokoji specijalitet, barem za Fratarske pojmove.

"Nismo imali frižidere, ali smo imali bunar, očistili smo ga i tamo smo hladili lubenice i pivo za navečer kad djeca odu spavat. Neko vrijeme smo čak osposobili i onu krušnu peć ispred kuće i radila je, pekla se pizza, peko se kruh, ali ne znam šta se dogodilo, to se opet sve urušilo, očito da nismo bili stručni. Ali sada imamo svejedno svoju pizzu polovicu, to ti je frigana pizza. Uvijek su klinci na logoru htjeli jesti pizzu i onda smo se dosjetili i radili smo takve pizze u tavi. Staviš sve na krug, poklopiš, zalijepiš i pržiš u ulju. Imamo i lažnu carbonaru, koja se na kraju zvala Logorski specijalitet, to ti je bila pašta sa narezanim kranjskim kobasicama zaprženim u jajima i onda se sve to bacalo na paštu i to je bilo jako fino. Da nije bilo otoka ja vjerojatno nikad ne bi bila pojela kruh i paštetu, ja doma takve stvari nisam htjela jesti." (D. V.)

Kuhanje na Fratarskom otoku svodi se na jednostavnost, ali isto potiče i kreativnost i snalažljivost. Iako bi se mnogima život na otoku bez struje i samo sa hladnom vodom čini izazovan oni koji su se odlučili na boravak na Fratarskome otoku s time se ne bi složili. Za svaki mogući problem uvijek imaju rješenje, a za svaku situaciju u kojoj se nađu uvijek imaju dobre susjede koji će uskočiti. Problem nedostatka frižidera riješili su kupovinom drugačijih namirnica.

"Sve je uvijek jednostavno. Najviše se kuha pašta i povrće. Pošto nema frižidera kupujem takve namirnice koje mogu dugo stajati na zraku tako da je to najviše voća i povrća, riža i pašta, juha iz vrećice, pašteta, kruh, krumpir. Ako sam u gradu kupim i neki komad mesa ili ribe koji se može napraviti lako u tavi ili ako imam volje odem do roštilja. Kava je neizostavna kao i keksi, naravno jer čokolada na žalost ne preživi na otoku, a mlijeko kupujem trajno." (A. P.)

"Mi imamo frižider pa si ja donesem i koji sir i jogurt, a susjedi uvijek pitaju da li mogu staviti nešto svoje u frižider da im ne bi propalo." (I. B.)

"Pa na otoku ti uvijek nešto zafali i onda se moraš snaći, ili ideš kod susjeda ili ideš u more. Ja barem jednom napravim rižoto od plodova fratarskog mora. Sjednem u plićak i uberem pedoče, vlasulje i priljepke." (A. P.)

"Meni je najdraže kad radimo palačinke, uvijek na dva plamenika i u dvije tave,

jer se uvijek skupi puno djece, a i odraslih. Obično smažemo cijelu nutellu, ali najdraže mi je kada eksperimentiramo sa okusima punjenja, uvijek se netko sjeti nečeg novog i donese nešto iz svoje kuhinje. Već godinama radimo palačinke sa nutellom, marmeladom i cedevitom, to je već postao specijalitet." (D. K.)

6.2. Negativne strane Fratarskog otoka

Iako je Fratarski otok vrlo pozitivno percipiran u Pulskoj javnosti, njega ponekad zahvate problemi. Najčešće su ti problemi vezani uz loše vremenske uvjete. Također su realna prijetnja požari i razne infektivne bolesti.

"Čak 34 osobe, među kojima 30-ero djece, tijekom boravka u dva ljetna kampa na Fratarskom otoku zaražene su najvjerojatnije infektivnom bolešću nepoznatog uzročnika"²³.

Natpisi u dnevnim novinama Glas Istre poput ovog sigurno ne ulijevaju puno sigurnosti u onima koji borave na Fratarskom otoku ili planiraju na njemu boraviti. Iako je epidemija koja je zahvatila Otok u srpnju 2006. godine bila jedina takva uvela je nemir.

"Neki roditelji su rekli da sumnjaju da su za zarazu krive fekalije koje, navodno, plutaju u moru kraj jedne od plaža na Fratarskom. Budući da su uzorci uzeti i iz mora gdje se djeca kupaju, rezultati i te analize uskoro će biti poznati javnosti.

Po otoku su najviše kolale priče da je djeci pozlilo zbog sredstva protiv komaraca, budući da se navodno tih dana akcija zamagljivanja provodila na okolnom području"²⁴.

Još jedan dokaz kako je Fratarski otok zbilja sličan kvartu je i taj što su svi odmah imali potrebu reći svoje mišljenje o epidemiji te zašto i kako je ona zahvatila djecu na Otoku. Upravo ta potreba stanovnika Pule da komentiraju događanja koja zahvate Fratarski otok ukazuje koliko se oni osjećaju dijelom njega i polažu pravo na njega.

Osim zdravstvenih tegoba koje bi mogle nekoga zahvatiti dok boravi na

²³<http://haw.nsk.hr/arhiva/vol1/785/9254/www.glasistre.hr/%3f826b07ae2a300c81df2aabf019ca4c68%2CTS%2C1489%2C%2C9160%2C11836%2C120478%2C.html> , preuzeto 18.3.2017.

²⁴<http://haw.nsk.hr/arhiva/vol1/785/9254/www.glasistre.hr/%3f826b07ae2a300c81df2aabf019ca4c68%2CTS%2C1489%2C%2C9160%2C11836%2C120478%2C.html> , preuzeto 18.3.2017.

Fratarskom otoku valja računati i na vremenske nepogode. Svakog ljeta Fratarski otok pogode jaki vjetrovi ljetne oluje na što su oni koji na njemu borave duže vrijeme već i naviknuli.

"Nastradala su dva stabla, kao i dosta šatora, ali nije bilo ozlijeđenih, ispričao nam je Ivan Čaturilo, upravitelj otoka. Također nije stradala ni otočka infrastruktura, a sve su ljude uspjeli u teškim uvjetima prebaciti natrag na kopno"²⁵.

"Ma nikad nam nisu smetali. Kad je bilo dugo ružno smo svejedno bili na otoku. Išli bi doma samo kad bi djeci sva roba bila prljava i mokra." (G. P.)

Iako posljednjih godina nije bilo problema s požarima na otoku, to ne znači da ih u njegovoj prošlosti nije bilo. Kazivači pamte njih nekoliko u 90-im godinama, a jedan je bio zbilja velikih razmjera.

"Otok je gorio tri puta. Jedanput je gasio kanader samo, a jedanput su dolazili i brodovi i kanader i svi ljudi sa otoka, baš je bilo žestoko... Mi smo u ono vrijeme održavali protupožarne patrole po otoku i nije bio tolko raskrčen, znači nije bilo roštilja ko što postoje sad. Ljudi nisu bili tolko disciplinirani vezano za paljenje vatre. Tijekom cijelog našeg logora i boravka na otoku, pogotovo u dijelu najveće špice kad je otok bio krcat ljudi, svakih sad vremena, dva naša člana su obilazila cijeli otok i upozoravala ljude gdje moraju ugasi vatru... Na otoku su bile postavljene metalne metle i bačve s pijeskom za gašenje požara, a mi (izviđači) smo imali čak i vatrogasne cijevi i jedan hidrant kod bunara. Godinama, stvarno se vršila ta protupožarna patrola i to i noću i danju, nije bilo redara na otoku. Na kraju smo bili i redari." (D. V.)

Ima li boljeg načina da se pokaže koliko je lokalnome stanovništvu stalo do Fratarskog otoka nego činjenica da se nekolicina njih odlučila na protupožarne patrole cijelo ljetno kako bi se požari spriječili, a time zaštitio Otok?

²⁵<http://haw.nsk.hr/arhiva/vol2/785/16944/www.glasistre.hr/%3f9320fc2f1f6238283d5b7690ca64cf80%2CTS%2C2576%2C%2C14389%2C18887%2C182695%2C.html> , preuzeto 18.3.2017.

6.3. Zašto se vraćaju na Fratarski otok?

Ovo pitanje predstavlja i glavni razlog za pisanje rada na temu Fratarskog otoka. Kazivači koji su sudjelovali u intervjuima dolaze na Fratarski otok svake godine i borave na njemu duže vrijeme, poneki i cijelu sezonu, odnosno koliko dugo je Otok otvoren, a neki čak i duže od toga jer postavljaju šatore prije službenog otvorenja kampa. Prilikom intervjua kazivači su se složili kako je kampiranje na Fratarskom otoku način života te da se upravo zbog tog Fratarskog načina života oni svake godine vraćaju.

"Moram se tamo vratiti, to je kao da dođeš doma, ne znam to drugačije opisati." (D. V.)

"Paše nam taj stil života otočni." (G. P.)

"Odmor, tišina, mir, nema stresa i napetosti. Jedemo šta imamo, nemamo trgovinu, mislim imamo one osnovne namirnice. Nema one žeže kad dođemo u grad, auto i toplina, ovdje je sve lagano, lagano. Uživamo jednostavno²⁶."

Kazivačima je Fratarski otok način provođenja ljetnih mjeseci. Kazivači tvrde da je to način života i navika. Mnogi od njih ne mogu zamisliti drugačiji način provođenja vremena preko ljeta. Odlazak na posao sa otoka ne predstavlja im problem, nedostatak struje i tople vode također. Jedino što im je bitno jest to da se svake godine mogu vratiti na otok. Mnogi bi rado ostali na otoku duže, no nakon što se odigra Green Volley odbojkaški turnir zatvaraju se sanitarni čvorovi i više nema organiziranog prijevoza s Bunarine na Otok i obrnuto. Zna se pokrenuti na otoku i priča kako bi bilo lijepo živjeti tamo cijelu godinu kao što je Stanko živio.

"Ja se sjećam da je bio dosta star, zvao se Stanko. Navodno je njegov otac bio čuvar otoka ako se dobro sjećam, a on je ostao tamo živiti još dugo. Mislim da su ga na kraju i deložirali, nisam sigurna, tako se pričalo. On je imao tamo svoj vrt, a u vrtu smo znali posuditi od njega peršin, luk, mrkvu, ono njemu je bilo lijepo. Išao je na more, čovjeku je bilo prekrasno, i on je živio san mnogih nas." (D. V.)

Iako će san da cijelu godinu borave na Otoku svima koji vole Fratarski otok ostati neispunjen oni će se zadovoljiti sa boravkom na otoku preko ljeta.

²⁶ <http://magazin.hrt.hr/353288/deset-minuta-brodom-do-rajja> , preuzeto 13.3. 2017.

Slika 20: Druženje na Otoku

Izvor: autorica

7. ZAKLJUČAK

Fratarski otok vrijedan je dio grada Pule. Njegova funkcija u posljednjih 30 godina bila je i ostala primarno odmor. Iako on nije naseljeni otok, što znači da na njemu nitko nema službeno prebivalište, njega također zahvaćaju gospodarski, socio-demografski problemi i slični koji zahvaćaju i grad Pulu. Upravo to upućuje da je potrebno imati strateški plan razvoja turizma na Fratarskome otoku. Potrebno je investirati u obnavljanje postojeće infrastrukture na otoku kako bi se aktualni gosti vraćali na otok, ali isto tako kako bi se i privukli novi. Ti novi turisti vrlo vjerojatno neće biti klasični kampisti koji dolaze na godišnji odmor u kamp kućicama, vjerojatno će to biti zaljubljenici u prirodu koji traže dašak prirodnijeg okruženja bez puno antropogenih sadržaja. Iako se grad Pula okrenuo više razvijanju klasičnog turizma koji nudi odmor i kupanje uz uvijek dobro došli kulturni turizam, Fratarski otok odskače od te klasične ponude i nudi nešto novo, nešto drugačije, a opet tako domaće, ugodno i poznato. Iako ga *Puležani* ljubomorno skrivaju i čuvaju, svake godine posjećuju ga neki novi turisti. Turisti koji nisu iz Pule, nisu čak iz Hrvatske, ali su od svojih prijatelja i poznanika čuli za njega i zaljubili se, a neki su ga kao djeca posjetili u izviđačkome kampu. Fratarski otok može spadati u industrijsko naslijeđe grada Pule zbog svoje povezanosti sa brodogradilištem Uljanik, ali isto tako može i spadati u kulturološko naslijeđe zbog Franjevacca koji su još u 18. stoljeću boravili na njemu. Također može spadati i u prirodno naslijeđe, odnosno krajolik, ikako nije zaštićen ne znači da nije važan. Ponajviše on pripada građanima grada Pule koji vole boraviti na njemu i posjećivati ga, a najviše pripada onima koji su se na Fratarskome otoku udomaćili i donekle pustili svoje korijene, pa makar i samo preko ljeta.

Cilj ovog rada bio je predstaviti Fratarski otok kakav je danas i opisati njegovu povijest koja je uvelike utjecala na to što on danas predstavlja. Također je bio cilj rada saznati zašto se ljudi vraćaju na njega i zašto odabiru taj način provođenja ljetnih mjeseci. Polazna pitanja i ciljevi u ovome radu su ispunjeni. Prilikom izrade rada autorica se susrela s nedostatkom službene literature o Fratarskome otoku. Iz tog razloga preuzeti su službeni statistički podatci društva Fratarski d.o.o. kako bi se mogla prikazati važnost Fratarskog otoka domaćem stanovništvu koje na njemu boravi i ostvaruje turistički promet. Kako bi se došlo do odgovora na polazna istraživačka pitanja održani su intervjui s kazivačima koji borave na Fratarskom

otoku. Kroz održane intervjue, vidljivo je da ljudi koji borave na Fratarskom otoku rade to zato što vole biti na njemu te je boravak u Kampu na Fratarskom otoku za njih način provođenja ljetnih mjeseci. Njihovi životi ostaju isti, osim činjenice da na posao kreću barkom, a navečer ne liježu u krevete već u vreće za spavanje. Dakako takav način života nije za svakoga ali kazivači su bili složni u tome da je to njihov način života. Odlazak iz svog stana sigurno nije jednostavan proces, te je zanimljivo vidjeti kako se mnogi odlučuju za privremeno preseljenje u uvjete života koji su daleko od idealnih i rade to svakog ljeta. Preseljenje na Fratarski otok za kazivače znači povratak "kući", oni su emotivno vezani uz tu lokaciju jer svake godine iznova grade svoj dom na njemu. Osim toga imaju mnoga emotivna sjećanja koja su vezana uz prijatelje i obitelj na Otoku. Kazivači i ostali koji borave svake godine na Fratarskom otoku pripadaju toj lokaciji i upravo to je ono što čini ovaj otok "sezonskim kvartom", mikro destinacijom i lokacijom istovremeno. Bez ljudi koji na njemu borave svako ljeto on bi bio samo otok u Pulskome arhipelagu.

8. LITERATURA

a) kazivači

1. D.K. muškarac, 52 godine (20. kolovoz 2016.)
2. M.K. žena, 50 godina (20. kolovoz 2016.)
3. G.P. žena, 57 godina (20. kolovoz 2016.)
4. D.P. muškarac, 54 godine (20. kolovoz 2016.)
5. I.B. žena, 41 godina (20. kolovoz 2016.)
6. N.B. muškarac, 35 godine (20. kolovoz 2016.)
7. E.B. žena, 6 godina (20. kolovoz 2016.)
8. M.I. muškarac, 31 godina (20. kolovoz 2016.)
9. A.P. žena, 58 godina (28. svibanj 2016.)
10. Z.Z. muškarac, 55 godina (10. listopad 2015.)
11. D.R. muškarac, 30-ak godina (24. veljače 2017.)
12. D. V. žena, 47 godina (24. veljače 2017.)
13. J. K. muškarac, 50-ak godina (studeni 2016.)

b) knjige

1. Cveličić Bonifačić, J. 2012. Kamping: osnove hrvatskog i europskog kamping turizma, Poreč: KUH [i.e.] Kamping udruženje Hravtske
2. Čorak, S., Mikačić, V. 2006. Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno, Zagreb, Institut za turizam
3. Dimitrijević, S. 1998., Paleolitik, u: Dimitrijević, S. – Težak-Gregl, T. Majnarić-Pandžić, N., Prapovijest (Povijest umjetnosti u Hrvatskoj), Zagreb, 15-59.
4. Dukovski, D. 2011. Povijest Pule: deterministički kaos i jahači apokalipse, Nova Istra: Niz povijest: Pulska biblioteka, Pula
5. Gulin Zrnić, V. 2009. Kwartovska spika: Značenja grada i urbani lokalizmi u Novom Zagrebu. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Jesenski i Turk
6. Kocković Zaborski, Tanja, et al. 2012. Pulski đir: mjesta memorija grada, katalog izložbe. Pula: Boris Bogunović.
7. Prica, I., Jelavić, Ž. 2009., Destinacije čežnje, lokacije samoće: Uvid u kulturu i razvojne mogućnosti hrvatskih otoka, Institut za etnologiju i folkloristiku,

hrvatsko etnološko društvo, Zagreb

8. Riđanović, J. 1975., Geografija SR Hrvatske: Sjeverno Hrvatsko primorje, Školska knjiga, Zagreb, 170 – 198
9. Šegota, T., Filipčić, A. 1991. Arheološki i geološki pokazatelji holocenskog položaja razine mora na istočnoj obali Jadranskog mora, Rad HAZU 458, Zagreb, 149-172.

c) članci

1. Bertoša, Miroslav. 2009. "Otok Veruda – hospicij i stražarnica koncem XVIII. stoljeća, slike nestale prošlosti". Istarska Danica 2009.: 100-102.
2. Bertoša Slaven. 2001. "Prilog poznavanju crkvene povijesti grada Pule od XVII. do XIX. stoljeća". Croatica Christiana periodica, No 47: 103-148.
3. Stanić, I. 2014. "Što pokazuje praksa? Presjek samoupravljanja u brodogradilištu Uljanik 1961–1968. godine", Časopis za suvremenu povijest, 453-474.
4. Vojnović, N., 2002. "Model geografskog istraživanja odnosa turizma i industrije na primjeru Pule". Geoadria, Zadar 2002. 109-125.
5. Zlatunić, R. 2004. Arheološka interpretacija i rekonstrukcija života u neolitičkom razdoblju Istre -Archaeological interpretation and reconstruction of the way of life in the neolithic period of Istria, Histria archaeologica 33/2002, Pula 2004., 5-143.

d) internetski izvori

1. <http://magazin.hrt.hr/353288/deset-minuta-brodom-do-raja>, Hrvatska radio televizija, emisija Dobro jutro Hrvatska
2. <http://www.pula.hr/uploads/media/SluzbeneNovine05a-08.pdf>, Službene novine grada Pule
3. http://klima.hr/klima_arhiva.php, Državni hidrometeorološki zavod

4. http://www.pula.hr/fileadmin/sadrzaji/dokumenti/iva_ivancic/STRATEGIJA_RA_ZVOJA_GRADA_PULE_19_01_2011.pdf , Strategija razvoja Grada Pule
5. http://www.glasistre.hr/Pretrazi?term=pula_istra , Glas Istre arhiva
6. <http://rojcneta.pula.org/index.php/hr/> , Društveni centar Rojc
7. <http://hrks.hr/> , Hrvatski kineziološki savez
8. <https://www.szgpu.hr/> , Sportska zajednica grada Pule
9. <https://www.youtube.com/watch?v=WnBAJDe4SGA> , pjesma o Fratarskom otoku

SAŽETAK

Fratarski otok, maleni otok koji je ujedno i kamp u blizini grada Pule, svakog ljeta pretvara se u sezonski kvarat. Mnogi građani grada Pule odlučuju se za boravak u robinzonskim uvjetima i po nekoliko mjeseci na godinu, a njihovi životi nastavljaju se što znači da i dalje redovito odlaze na posao, idu u trgovinu, druže se s prijateljima. Kako bi se dobio bolji uvid u razloge vraćanja na Fratarski otok obavljani su intervjui s kazivačima koji svako ljeto borave na njemu. Motivi njihovih dolazaka su različiti i svaki od kazivača koji su sudjelovali u intervjuima imaju drugačiju povezanost s Fratarskim otokom. Zanimljivo je promatrati razloge boravka na Fratarskom otoku i što su sve spremni učiniti kako bi im boravak na njemu bio udobniji. Zbog povezanosti sa gradom Pulom kroz svoju povijest prolazio je kroz mnoge promjene, no danas je on omiljeno izletišta *Puležana*.

ABSTRACT

Fratarski island, a small island which is also a camping ground near city of Pula, every summer becomes a seasonal neighborhood. The citizens of Pula choose it to escape from the city's summer crowds, heat and lots of tourists. They decide to stay in the robinson conditions for several months of a year, but their lives continue to be, what it means is they to continue to regularly go to work, go to the supermarket, visit their friends. In order to obtain a better insight into the reasons for return on Fratarski island interviews were conducted with informants who are staying every summer on it. Motives of their arrivals are different and each one of the informants who took part in interviews have a different relationship with the Fratarski island. It is interesting to observe the reasons to stay on Fratarski island, and to observe what do people who camp on it do to make their stay comfortable. Because of its association and vicinity with the city of Pula throughout its history it has undergone many changes, but today it is a favorite resort of citizens of Pula, *Puležani*.